

SAYI : 10 Ağustos 1994

Türkiye Yazarlar Sendikası
Aylık Yayın Organıdır

Anayasa

ve

Edebiyat

Turgut Kazan, Çetin Yetkin

Zafer Üskül, Atalol Behramoğlu

Aydın Aybay, Zihni T. Anadol

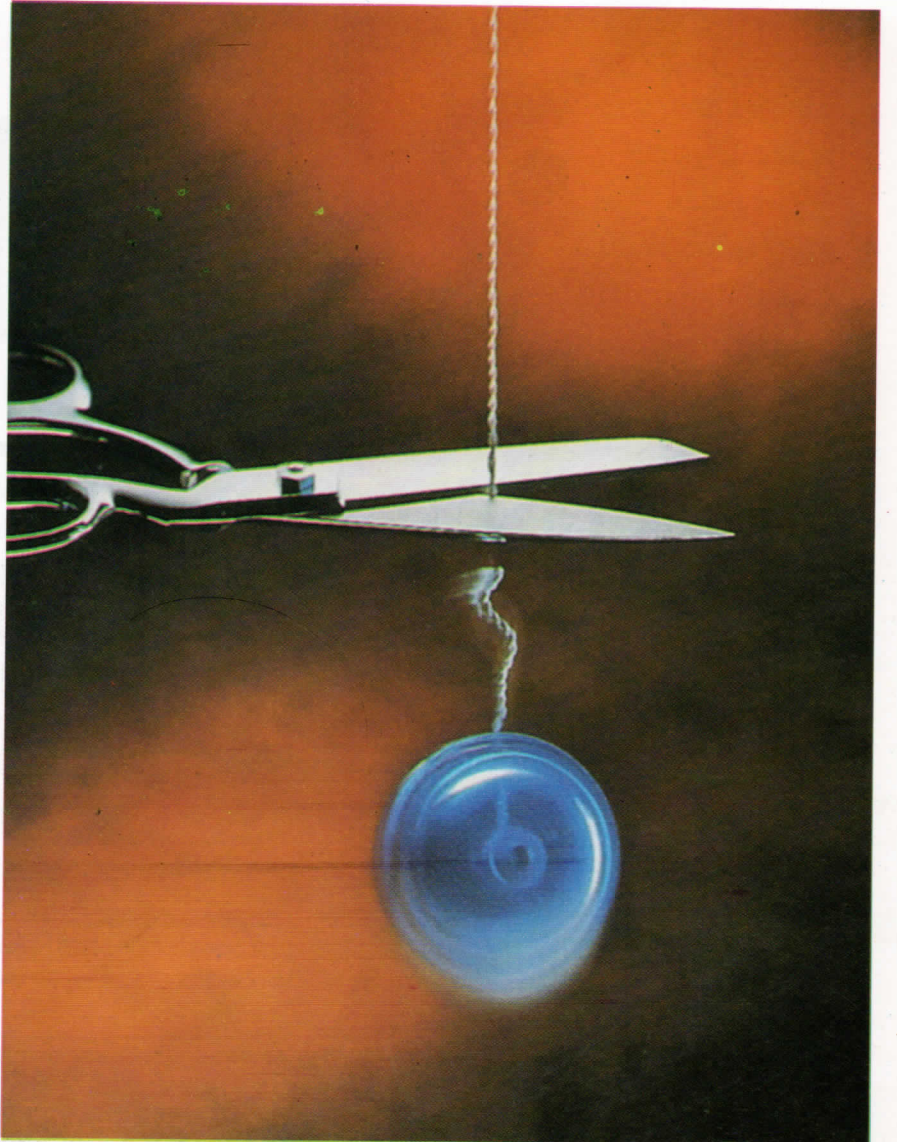
Behzat Ay, Erdal Doğan, Memet Fuat

Hidayet Karakuş, Naim Tirali

Remzi İnanç, Demirtaş Ceyhun

Turhan Oktay, Turan Alptekin

S
Y
F
EDEBİYAT

Ölüm haberlerini kanıksadık. Akşam sofralarımıza eşlik eden savaş görüntülerine alıştık. Kanlıysa gözümüzü kaçırıyoruz, sıradansa görmeden bakıyoruz ekrana. Savaşın kanıksamış tanıklarınız artık

Savaşı çocuklar sorguluyor. İçtenlikle soruyorlar, "niye savaş var?" Kaçamak cevaplarla yetinmiyoruz. Çocuklarımıza görmeden bakmayı, duymadan dinlemeyi, söylemeden konuşmayı öğetiyoruz.

Ekonomik kriz bütün ağırlığıyla üzerimize çöker ve bizden daha fazla fedakarlık istenirken bile, savaşsız bir dünyayı düşlemeyi bilemiyoruz. Soruyoruz tabu soruyu: "Krizde savaşın payı ne?" Soramadığımız soru cevaplanmıyor. Savaş tartışmaksızın krizi tartışmakta ustalaşyoruz.

Topluma "görmeyin, duymayın, söylemeyin" denildi. Toplumumuz da görmeden bakmayı, duymadan dinlemeyi, söylemeden konuşmayı öğrendi. Barış bilinci, barış özlemi, barış çabası toplumumuzda hiçbir dönemde bugünkü kadar umursamazlıkla bastırılmamıştır. "Suskun toplum olmayacağız." denilen bir dönemde, Türkiye suskun toplum olmayı öğrendi.

Bu durum böyle devam edecek mi? "Etmemeli" diyoruz, "etmemeli" dediğinizi biliyoruz. Barışa ulaşmak için barış için, çaba harcamak gerekir. Türkiye'de içtenlikle barış isteyen güçlerin olduğu-

nu göstermek gerekir. Suskunluğun utancından kurtulmak, artık barış için sesimizi yükseltmek gerekir.

1 Eylül Dünya Barış Günü. 1 Eylül'de tüm dünyada barış türküleri söyleniyor. 1 Eylül 1994'te bizler de sizlerle birlikte artık sesimizi yükseltmek istiyoruz. 1 Eylül'ü Türkiye'de 1-7 Eylül Barış Haftası olarak değerlendirmeyi öneriyoruz.

Barış için mücadele etmek istiyorsanız bizimle bağ kurun. Semtinizde, mahallenizde, lokalinizde 1-7 Eylül arasında bir Barış Şenliği düzenlemeyi düşünüyorsanız bize yazın, telefon edin, uğrayın. 1-7 Eylül arasında bir barış etkinliğine katılmak barış özleminizi; çizgiyle, sözle, şiirle, tiyatroyla, müzikle dile getirmek istiyorsanız bize başvurun.

Amacımız barış etkinlikleri düzenlemek isteyenlerle, barış etkinliklerinde özlemlerini dile getirmek isteyenler arasında iletişim kurmak. Amacımız 1-7 Eylül arasında kentin tüm semtlerinde barış türküleri söylenmesine katkıda bulunmak.

Barış anlayışınızı siz kendiniz ifade edin. Savaş karşısında tutumunuzu siz kendiniz dile getirin. Barış istiyorsanız; gelin kendi renginizle, kendi dilinizle, kendi inancınızla barışın rengarenk dünyasına katılın. Biz yalnızca iletişim ve eşgüdümü üstlenmeyi istiyoruz. Savaş ve Barış konusundaki farklı yaklaşımları ise zenginliğimiz sayıyoruz.

BARIŞA ÇAĞRI

B A R I Ş İ N İ S İ Y A T I F İ

İLETİŞİM İÇİN

● **Hürriyet ŞENER**

iHD İstanbul Şubesi Küçük Tünel Apt. İlk Belediye
Cad. 5/5 Tünel/ İstanbul Tel: 244 44 23 Fax: 251 35 26

● **ÇHD üyesi Ali Rıza DİZDAR**

Tel: 523 00 25 Fax: 533 04 04

● **İlkay Alptekin DEMİR** Tel: 258 44 85

B U M E K T U B U D O S T L A R I N I Z A İ L E T M E N İ Z D İ L E Ğ İ Y L E . . .

24 - 25 A R A L I K 1993 D E M O K R A S İ K U R U L T A Y I B A R I Ş İ N İ S İ Y A T I F İ

*Editör'den***HER YERDE, HER ZAMAN
ÖZGÜRLÜK**

Yasaklar sürüyor. Acımasızca hem de. İnsanlık bununla sürükleniyor. Düşünen, yaratan, yazan, anlatan, biçim veren... İnsanlar öldürülüyor, susturuluyor, cezaevlerine kapatılıyor...

Politikacılar susuyor. Susmaya hakları varmışcasına.

John Dewey, 1930'larda soruyor: "Acaba kültür özgürlüğü olmadan politik özgürlük olur mu?" Olmayacağını tarih çoktan kanıtlamış. Kendi çevrenlerini kuşatan, günbegün de o kuşatmayı daraltan özgürlük tutkusundan yoksun oluş bilincini, giderek, bilinç kaybına da neden oluyor.

Ama politikacılar yine susuyor. Susmaya hakları varmışcasına.

Bilinç kaybı sürüyor çünkü.

Bu uğurda daha çok insan öldürülmeli, daha çok insan yargılanıp cezaevine kapatılmalı, daha çok kitap yasaklanmalı, yakılmalı... Evet, daha çok sansür gelmeli bu ülkeye! Çünkü bilinç kaybı sürüyor. Bu bir kan kaybıdır da. Acaba ayrımda mıyız bunun?

Onlar susmalı. Çünkü özgürlüğü olmayan hiçbir şey sürekli ve kalıcı değildir. Yönlendirici, ivdirici, geliştirici olamaz. Kendi varoluşları kendi sınırları içinde tükenmeye mahkumdur.

Peki bizler; ülkenin aydınları, yazarları sanatçıları ne yapıyoruz bu kayıplar arasında? Her adım yeni bir karanlık örtü gibi geliyor üzerimize. Kısıtlamalar, engeller, yasaklar, sansürler... Ve bunların doğal bir edim gibi sunuluşu. Kitlenin baygın, yarı uyur haline yeni bir doz vericesine işlenenler... Peki, tüm bunlar karşısında bizler ne yapıyoruz, neler yapmalıyız?

Özgürlükler artık topla tüfikle savunulmadığı gibi, öyle de alınmıyor. Kitleler böyle bilinç kaybına uğratılarak veriliyor savaşım. Sessiz, soluksuz. Dönülüp geri bakıldığında, alınan yolun süresi sizi şaşkına çevirebilir, unutmayın!

Toplum olarak her geçiş döneminde yaşıyoruz bunu. Ama '80 sonrası bunun daha yoğun yaşandığı da ayrı bir gerçek. Her yeni Anayasa da karşınıza çıkıyor bunlar.

Ve bizler de susuyoruz.

Susmaya hakkımız varmışcasına.

Yazarlar tutuklanıyor, kitaplar yasaklanıyor, heykeller kaldırılıyor... Ve bu uğurda insanlar öldürülüyor. Düşüncelerinden, yazdıklarından söylediklerinden ötürü insanlar yakılıyor bu ülkede.

Bu ülkede yasaklar sürüyor. Bunu unutmayalım hiç.

Susmayalım. Çünkü **özgürlük** her yerde, her zaman gerekli bize. Bir ülke, bir kültür, tüm insanlık ancak onunla varolabiliyor; soluklanabiliyor.

Sevgi ve dostlukla.

İÇİNDEKİLER

Anayasa ve İfade Özgürlüğü - Turgut Kazan	2
1982 Anayasası ve Bilim, Sanat, Düşünce Özgürlüğü - Prof. Dr. Çetin Yetkin.....	3
Bilim ve Sanat Özgürlüğü -Prof. Dr. Zafer Üskül.....	4
Sansür ve Sanat - Ataol Behramoğlu.....	6
Temel Hak ve Özgürlükler İçin Yeni Anayasa - Prof. Dr. Aydın Aybay.....	7
Ölümünün 15. Yılında Dostum Ömer Faruk Toprak - Zihni T. Anadol.....	8
Hasan İzzettin Dinamo'yu Beş Yıl Önce Yitirmiştik - Behzat Ay.....	10
Çeviri ve Eleştiri Atölyesi Yeni Dergi - Erdal Doğan.....	12
Kaplan'ın Şiir Çözümlemeleri - Memet Fuat.....	12
Yankı Kayalıkları - Hidayet Karakuş.....	17
Kırk Yıl Önceki Bir Yazı - Naim Tirali.....	18
Nâzım'ın Romanına Bu Sansür Neden? - Remzi İnanç.....	21
Nâzım Hikmet'in Zoraki Romancılığı ve "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" - Demirtaş Ceyhun.....	23
6-7 Eylül Olaylarını Düşündükçe - Turhan Oktay.....	26
Asım Bezirci İçin - Turan Alptekin.....	28
Penceremizden.....	29
Haberler	31

TYS EDEBİYAT

Türkiye Yazarlar Sendikası Aylık Yayın Organı
Ağustos 1994 YIL: 1 SAYI: 10

Türkiye Yazarlar Sendikası Adına Sahibi: **Oktay Akbal**
Sorumlu Yazı İşleri Müd.: **Haşmet Zeybek** • Yayın Yönetmeni: **Feridun Andaç**
Karikatürler; **Semih Balcıoğlu'nun Gözüm Görmesin** Albümünden alınmıştır.
Kapak Resmi: **Craig Van Der Lende**

Ofset Hazırlık: Tiyatro Yapım 243 35 33 Baskı: MÜ-KA Ofset 511 25 99

Türkiye Yazarlar Sendikası: Setüstü, İnebolu Sokak 67/2 80040 Kabataş-İst.
Telefon ve Fax: 0212 - 252 19 30

ANAYASA VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Turgut Kazan

(İstanbul Baro Başkanı)

12 Eylül'ün susturduğu Türkiye'de en güzel slogan **Konuşan Türkiye** sloganıydı. Demokrasi yerli yerine oturacaktı. Eksiksiz bir ifade özgürlüğü sağlanacaktı. Tüm yasaklar kaldırılacaktı. Memurlar sendika kuracaktı. Karakollar bile şeffaf olacaktı. İnsanlar coştı, meydanlar taştı. Hepimiz umut doluyduk. Çünkü, bütün partiler özgürlük türküleri söylüyordu. Koro halinde 1982 Anayasası eleştiriliyor, bize yeni bir anayasa vaadediliyordu.

Doğrusu, gelişmeler heyecan veriyordu. Bir askeri rejimden ve onun elbisesinden bu kadar çabuk kurtulabilmek güzel şeydi. Derken, seçimler seçimleri izledi, hükümetler geldi gitti, Cumhurbaşkanları değişti. Komisyonlar kuruldu, toplantılar yapıldı, bazı paketler hazırlandı. Ama, demokratikleşme yolunda sağlam sayılabilecek bir adım atılmadı. Örgütlenme, siyaset yapma ve ifade özgürlüğümüzü, yine 1982 Anayasası belirliyor. Bir başka deyimle, yasaklar aynen sürüyor. Üstelik, bu anayasanın geçici 15. maddesine gizlenen diğer (askeri) anayasa, toplumsal yaşamımızı eziyor, olumsuz yönde etkiliyor.

İşte, ard arda kapatılan partiler! İşte kendisi suçlanmadığı halde, sırf partisi kapatıldığı için, yasama görevi sona eren milletvekilleri. İşte, hapishaneler! Sadece yazı yazdığı için, cezaevine koyduğumuz, profesörler, sendikacılar, gazeteciler! Biz **Konuşan Türkiye** olmayı beklerken, **Konuşulan Türkiye** oluverdik.

Evet, şimdi bütün mekanlarda

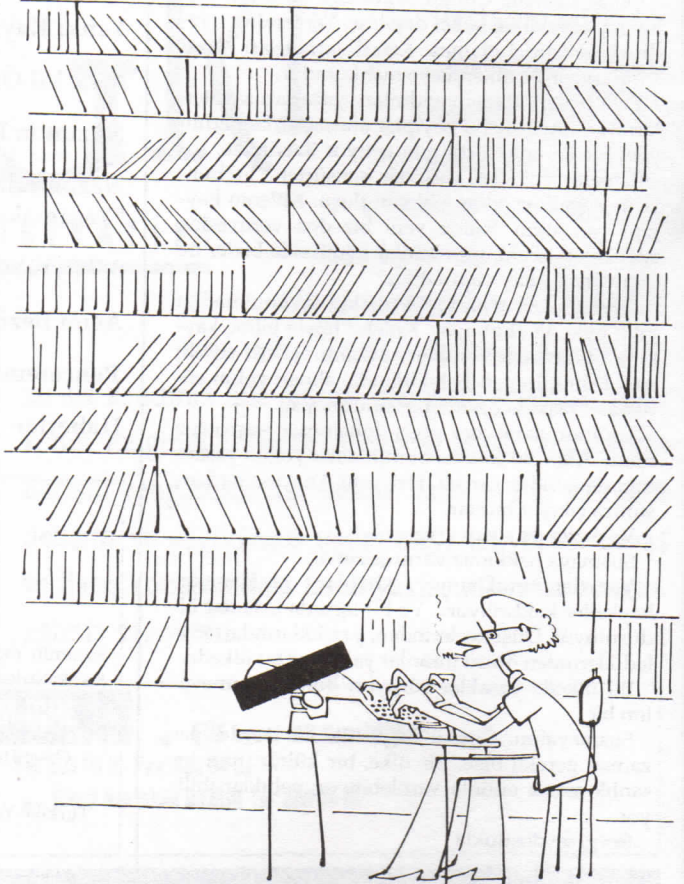
Türkiye konuşuluyor. ABD veya Avrupa forumlarında benzer tartışmalar yapılıyor. Hepsinde ele alınan konu, ifade özgürlüğüdür. Tabii, sorularını cevaplayabilmek kolay olmuyor. Birlik, bütünlük ve şiddet itirazları ile bölünme korkusunu dile getirmek, insanları ikna etmiyor. Eğer, kendinizi demokrat sayıyorsanız, temel ilkelere uyacaksınız. Elbet, şiddete karşı koyacaksınız. Ama, doğrudan şiddeti övmeyen ve davet etmeyen her düşünceyi serbest bırakacaksınız. İnsanlar özgürce konuşacak, yazacak, anlatacak. Düşüncelerin açıklanmasından asla korkmayacaksınız.

Oysa, bizim 1982 Anayasasının 14. maddesi, bu konuda çok temel bir yasak getiriyor. Anayasadaki hak ve özgürlüklerin, "**bölünmez bütünlüğü bozmak**" amacıyla kullanılmayacağını belirtip aykırı eylemler için yasal düzenlemeler getirileceğini söylüyor. Evet biliyoruz, şiddet hızla tırmanırken, bir çok in-

san bu anayasa kuralını doğal karşılayacaktır. Ne varki, hepimiz serinkanlı olmak zorundayız. Bir ifadenin "bölünmez bütünlüğe aykırı" olduğuna kim karar verecektir, nasıl karar verecektir? Bu yolu açtınız mı, yurtseverliği birilerinin tekeline bırakmış olursunuz. Onlar ne derse, geri kalan kesim onaylamak zorunda kalır. Giderek, toplum korkuya kapılır. Bölünmez bütünlüğü savunan değişik görüşleri de cezalandırırsınız. Ve böylece, akılsız yurtseverler

eliyle, akıllı yurtseverleri susturursunuz. Sonunda olan bütün bir topluma olur. Düşünce zenginliği kısırlaşır. Şiddete elverişli bir ortam doğar. Yani, siz şiddeti önleyorsünüz derken, koyduğunuz yasaklardan şiddet fıskırır. Bölünmez bütünlüğü koruyoruz derken, tam tersi sonuçlar yaratılır.

Doğru olanı, şiddeti ve bölücülüğü yalnızlığa itmektir. Bunun yolu, demokrasiden geçer. Bırakınız konuşalım, bırakınız tartışalım. Göreceksiniz, demokrasi tam işlediği zaman, bölünmez bütünlüğü koruyabilmenin çok daha zengin seçenekleri ortaya çıkacaktır. Ve yine göreceksiniz, demokrasi tam işlediği zaman, şiddete giden ortam kurutulacak, terör kendi yalnızlığıyla başbaşa bırakılmış olacaktır. Geliniz, bu akıllı yurtseverliğin yollarını açalım. İfade özgürlüğü önündeki bütün sınırları kaldırıp geleceğin daha güçlü ve güzel Türkiye'sini yaratalım. ■

1982 ANAYASASI VE BİLİM, SANAT, DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Prof. Dr. Çetin Yetkin

Benden, "1982 Anayasası ve Düşünce ve Sanat Özgürlüğü" konusunda bir yazı yazmamı isteyen telefondaki ses, kendini tanıtıp da Türkiye Yazarlar Sendikası adına aradığını bildirince, ister istemez irkildim. "Türkiye Yazarlar Sendikası" sözcüklerinin yaşamımda ayrı, özel bir yeri var. Çünkü, 12 Eylül Askeri Rejimi, Türkiye Yazarlar Sendikası yöneticilerini topluca sanık sandalyesine oturttuğunda, onların savunmasını -birkaçı dışında- ben üstlenmişim. Türkiye Yazarlar Sendikası sözcükleri, yargılamanın yapıldığı Selimiye Kışlasını, yazarlarımızın sorguya çekilişini, bu aydınlarımızı yargılayan yargıçları, her duruşmadan sonra hep birlikte gidip içki içtiğimiz meyhaneyi anımsatıverdi.

Sorgusunda Aziz Nesin'in "Türk bayrağını yabancı ülkelerde şu kadar kez göndere çektiren benim, bu davayı açtıran generaller değil. Siz beni buraya konuk olarak ve ayaklarımın altına kırmızı halı döşeyerek çağırmalıydınız." deyişini, Haşmet Zeybek'in "Bu dava gerçekte yazının bulunduğu günlerde açılmıştır" sözlerini anımsadım.

Artık yazıma nasıl ve nereden başlayacağımı biliyordum: Bu davayı açtıran, ülkemizin yazarlarını "sanık" gözüyle gören generallerin hazırladığı Anayasa düşünce ve sanat özgürlüğünün güvencesi olabilir miydi hiç!..

Bütün bir ulus hep birlikte de şunu yaşamıştık: Anayasa halkoylaşmasına sunulacağı sırada Anayasa tasarısını eleştirmek, "hayır" denmesini istemek yasaklanmıştı, bu yasa-

ğa uymayanlar cezalandırılacaktı. Cezalandırılanlardan biri de Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bugünkü başkanı Oktay Akbal'dı.

Hukuk bilimi açısından herhangi bir değerlendirme yapmadan önce bu olayları, bu gerçekleri anımsamalıyız. Değil mi ki, 1982 Anayasası bu "zihniyet" in ürünüdür: Bu "zihniyet" bilim, sanat, ve düşünce özgürlüğünden yana olabilir miydi?

Belki diyeceksiniz ki, bu konularda 1982 Anayasasında bir sürü madde var, ona ne demeli? Ben de bu maddeler üzerinde duracağım zaten. Ama hemen söyleyeyim: Anayasada, Atatürkçülük ve laiklik üzerine de çok şey var.

Örneğin; "Başlangıç" bölümünde bu Anayasanın "Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda" olduğu belirtiliyor. 2. maddede devletimizin laik niteliği vurgulanıyor. 42. maddede eğitim ve öğretimin "Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre" yapılacağı öngörülmüyor. Ne çare ki, 24. maddede ise; "Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." hükmü öngörülmüş. Hem de neye karşın? Bir devrim yarası olan ve tasarısının Başbakanlığa sunuş yazısında, "Değişmemek dinler için bir zarurettir. Bu itibarla dinlerin sadece bir vicdan işi olarak kalması, asrı hazır medeniyetinin esasından ve eski medeniyetle yeni medeniyetin en mühim farikalarından birisidir. Esaslarını dinlerden alan kanunlar tatbik edilmekte oldukları camiaları naril oldukları iptidai devirlere bağlarlar ve terakiyatta mani belli başlı müessir ve amiller sırasında bulunurlar." sözleri yer alan Türk Medeni Kanununun 266. maddesindeki şu açık hükme karşın: "Çocuğun dini terbiyesini tayin ana babaya aittir."

İşte, işin "püf" noktası da bu. 1982 Anayasası, görünüşte bilim, sanat ve düşünce özgürlüğüne yer vermektedir ama, tıpkı Atatürkçülük

ve laiklik konusunda olduğu gibi, bir başka madde ile bunu hiçe indirgemektedir. Gerçekten de, 25/1. maddede "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. 26/1. maddede herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.", 27/1. maddede "Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir." denmektedir. Ama yine ne çare ki, 13. maddede "Temel hak ve hürriyetler,..... kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir." hükmü öngörülerek bu özgürlükler hiçe indirgenmiş bulunuyor.

Çünkü:

1. Bilimin ve sanatın, kamu düzenini, genel asayişini bozabileceği, kamu yararına, genel ahlaka ve genel sağlığa aykırı olabileceği düşünülmüş ve bu nedenle de sınırlandırılabilir. Öngörülmüştür.

Hangi bilim dalı, hangi sanat yapıtı, sözelimi genel asayişe ya da genel sağlığa aykırı olabilir ki? Siz hiç bir şiirin kamu düzenini bozabileceğini, bir astrofizikçinin buluşunun genel ahlaka aykırı olabileceğini düşünemiyor musunuz?

2. Hem sonra, "genel ahlak" kavramını kim belirleyecek? Nasıl belirlenecek? Örneğin, bana göre yurt dışına para kaçırmak genel ahlaka aykırı, bir parababasına göre değil. DYP-SHP koalisyonuna göre bir olay genel ahlaka aykırı değilken Anap'a göre aykırı? Refah Partisi iktidara gelirse, Anayasanın bu maddesine dayanarak neler yapmaz neler!..

"Genel asayiş" e gelince, bu, polisyeye bir kavram olan "asayiş" açısından, bilim ve sanatı sınırlandırmaya kalkışmak demektir. Kuşkusuz, burada görev, polis asayiş ekiplerine düşer.

3. "Anayasanın sözüne ve ruhuna

uygun olarak sınırlandırma" bölümüne gelince; bu "söz" ve "ruh"un özünü yukarıdaki anlayışın oluşturduğu söylenmelidir.

Ne varki, ben asıl başka bir gerçeğin altını çizmek istiyorum. Asıl önemli olan, bir özgürlüğün bir Anayasada en kapsamlı ve güvence- li biçimde yer alması ya da hiç yer almaması değildir. Önemli olan uygulamadır. Uygulama ise; toplumsal, siyasal ve ekonomik koşulların etkileşim içinde oluşturduğu ortamın bir sonucudur. Çok güzel bir Anayasanız olabilir, ama onu yaşama geçiremezseniz bunun ne değeri kalır ki? Ya da, Anayasanızda bilim, sanat vb. özgürlüklerden hiç söz edilmeyebilir. Ama toplumsal yaşamınızda özgürlüğü soluyarak yaşarsınız.

Bu açıdan bakıldığında, 12 Eylül askeri rejiminin temelini attığı, duvarlarını yükselttiği, demir parmaklıklı pencerelerden gün ışığı almasına izin verdiği, üstünü çatı yerine kubbe ile kapadığı toplumsal, siyasal ve ekonomik yapının önemli olduğu görülür. Bu yapının özelliklerini daha da açmaya hiç gerek yok. Bu yapı içinde, güzel sözcüklerle bezemiş olan yasalar, kafese kapatılmış kuş misalidir dersem abartmış olmam. Ya da olaya tersinden bakın. Sözelimi Roma İmparatorluğunda yazılı bir anayasa yoktu; bilim, sanat ve düşünce özgürlüğünü güvence altına alan yasalar da yoktu. Ama ben okudukça görüyorum ki, o çağda orada XX. yüzyılın çoğu ülkesinden daha çok özgürlük varmış.

Bu söylediklerimden bir sonuç daha çıkar: Toplumsal, siyasal ve ekonomik koşulların oluşturduğu özgürlükçü bir toplumda özgürlükçü bir anayasa, soluduğumuz hava gibidir. Varlığını, yoksun kalmadıkça, duymazsınız bile. Ama Türkiye gibi, uygarlık ve özgürlük yolunda şu ya da bu ölçüde ilerlemiş, bir kez bunların tadına varmış bir ülkede, özgürlükleri kısıtlayan bir Anayasanın ve bu Anayasaya göre çıkarılmış yasaların varlığını ve ağırlığını hep duyarsınız.

Bugün burada 1982 Anayasasından söz ediyorsak, nedeni budur. ■

BİLİM VE SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Prof. Dr. Zafer Üskül

Bilimsel ve sanatsal faaliyetler, insan beyninin ürünleridir. İnsan beyninin tüm ürünlerinin ise bilimsel ve sanatsal olmadığı açıktır. İnsan, düşünür. İnsan, düşüncelerini sıradan biçimlerde açıklayabileceği gibi, bilimsel ya da sanatsal yollarla da açıklayabilir. Görüldüğü gibi bilimsel ve sanatsal düşünce ve bunların açıklanması, genel olarak düşüncenin ve düşüncenin açıklanmasının biçimlerinden yalnızca ikisidir.

Bu nedenle de, bilim ve sanat özgürlüğü, genel olarak düşünce özgürlüğü içinde değerlendirilebilir. Düşünce hukuksal olarak korunuyorsa, bilimsel ve sanatsal düşünce de korunur. Eğer durum buysa, bilim ve sanat özgürlüğünün özel olarak korunmaya gereksinimi var mıdır?

Türkiye'de 1961 ve 1982 Anayasaları, düşünce özgürlüğünün yanında ayrıca bilim ve sanat özgürlüğüne de yer vermişlerdir. Bilim ve sanat özgürlüğüne, düşünce özgürlüğü yanında özel olarak yer veren yalnızca yukarıda anılan TC anayasaları değildir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman ve İtalyan anayasaları da bilim ve sanat özgürlüğünü özel olarak düzenlemişlerdir. Bunu anlamak kolaydır. Çünkü, faşist ve nasyonal-sosyalist rejimlerin, bilim ve sanat özgürlüğünü de ortadan kaldırdıkları biliniyor. Oysa, bilimsel ve sanatsal faaliyetler, insanlığın gelişmesi için kaçınılmaz olan ama ancak sınırsız bir özgürlük içinde gelişebilecek faaliyetlerdir. Düşünce üretiminin "en yüce değer ve biçimi"

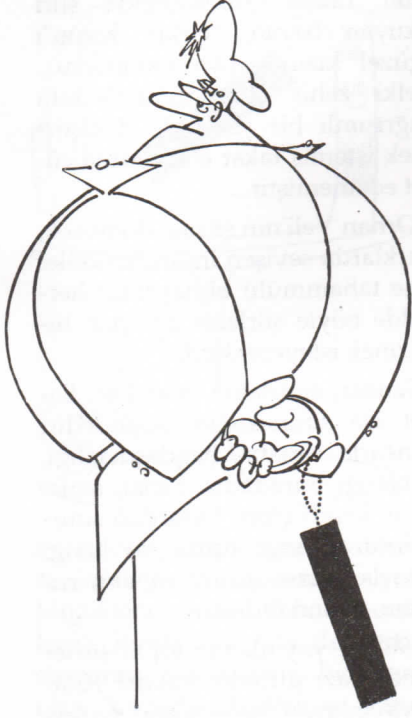
olan bilim ve sanat özgürlüğünün hukukun özel koruması altında bulunmasının önemi böylece ortaya çıkıyor.

Öte yandan, genel olarak düşüncenin açıklanması özgürlüğünün, bazı ülkelerde, bazı sınırlamalara tabi tutulduğu görülebilmektedir. Sözelimi, genel olarak düşünce suçuna yer vermeyen rejimlerde bile bazı düşüncelerin propagandasının yapılması -faşizm, ırkçılık, ayrımcılık gibi- yasaklanabiliyor ya da müstehcen yayımlar hukukun koruması dışında kalabiliyor. Oysa, bu konularda bile, bilimsel ve sanatsal yollarla düşünce açıklanmasının suç oluşturması düşünülemez. Bilim ve sanat özgürlüğünün hiçbir sınırlamaya tahammülü olmayan mutlak bir özgürlük olması işin niteliği gereğidir. Bu nedenlerle de, bilim ve sanat özgürlüğünün, düşünce özgürlüğünün bir alt kategorisi olmakla birlikte, düşünce özgürlüğünün yanında ve ondan ayrı olarak düzenlenmesi ve korunması gereksinimi vardır.

Bilim ve Sanatın Öğrenilmesi

Bilimsel ve sanatsal faaliyetlerin yürütülebilmesi için, bu alanlarda öğrenim özgürlüğünün de tam olarak güvence altına alınması gerekir. Öğrenme eyleminin gerçekleştirilmesi için ise, öğrenim araçlarının elde edilebilmesi gerekliliği açıktır. Bilim adamının her dilde ve her konuda yazılmış tüm yayımları izleyebilmesi ve bunların, daha geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için, çevirisinin yapılabilmesi gerekir. Aynı şey, sanat adamlarının gereksinim duydukları yayımlar için de geçerlidir.

Burada karşımıza, yabancı yayımların ülkeye sokulmasında karşılaşılan sınırlar ve çevirilerle ilgili sorunlar çıkıyor. Oysa, ülke dışında yapılan yayınlardan ülke için sakıncalı sayılanların bile bilim ve sanat adamlarına ulaşması ve bunların

Türkçeleştirilmesi, bilim ve sanat özgürlüğünün kullanılabilmesi için kaçınılmaz önem taşıyor. O halde, bilim ve sanatı öğrenme özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olarak ve mutlak bir özgürlük olarak hukukun koruması altına alınmak zorundadır.

Bilim ve Sanatın Öğretilmesi

Bilim ve sanat özgürlüğünün bilim ve sanat adamlarınca kullanılması sonucunda üretilen bilimsel ve sanatsal ürünlerin tüketicisine ulaştırılması, bu özgürlüğün kullanılmasının doğal gereğidir. Kimse kendisine saklamak için bilimsel ve sanatsal ürün üretmez.

O halde, en başta da belirttiğim gibi, bilimsel ve sanatsal düşüncenin açıklanması, herhangi bir sınırlama söz konusu olmaksızın, hukukun koruması altında olmalıdır. Bu alanda öngörülebilecek her türlü sınırlama, insanın gelişimini engelleyici bir sonuç doğuracaktır. Özgürlük olmadan yaratıcılık olmaz, yaratıcılık olmadan gelişme olmaz. Bilim ve sa-

nat özgürlüğüne getirilecek her sınırlama yaratıcılığı önleyici bir etki yapacaktır.

Bilimsel ve sanatsal ürünlerin sınırlama olmaksızın yayılması yanında, bilim ve sanatın özel olarak öğretilmesi konusunda da benzeri değerlendirme geçerlidir. Çıplaklığı konu alan bir resim ya da heykel nasıl müstehcen sayılmaz ve yasaklanmazsa, bir sanat öğrencisinin çıplak modelle çalışması da şu ya da bu nedenle engellenemez. Aynı şekilde, üniversite öğrencisi, başka görüşler gibi yıkıcı ya da bölücü sayılan görüşleri de öğrenmek durumundadır.

Özetlemek gerekirse, bilim ve sanat özgürlüğü, bilimin ve sanatın öğrenilmesi ve öğretilmesini de kapsayacak biçimde ve mutlak olarak korunması gereken, hiçbir sınırlamaya tahammülü olmayan, bu nedenle de genel düşünce özgürlüğünden ayrı düzenlenmesi doğru olan özgürlüklerdir.

Türkiye'deki Uygulamanın Durumu

Türkiye'de, 1961 Anayasası, düşünce özgürlüğü ile bilim ve sanat özgürlüğünü aynı biçimde düzenlemişti. Düşünce özgürlüğünü düzenleyen anayasa maddesi ile bilim ve sanat özgürlüğünü düzenleyen anayasa maddesi, bu özgürlüklerin sınırlanmasını öngören bir düzenleme yapmamıştı. Genel sınırlama nedenlerini öngören maddenin bu özgürlüklerle ilgili olup olmadığı ise önemli hukuksal tartışılabilir bir yol açmıştı. Bu tartışmalara girmeden, 1961 Anayasası'nın uygulandığı dönemde, genel olarak düşünce özgürlüğünün bazı gerekçelerle sınırlanması karşısında, bilim ve sanat özgürlüğü tam olarak korunabiliyor mu? sorusunu soralım. Bu soruya olumlu yanıt vermek olanaklı değil.

Herşeyden önce, Türkiye'de mahkemeler, bilim ve sanat özgürlüğünün sınırlı olup olmadığı konusunda çelişkili kararlar vermişlerdi.

Anayasanın ilgili hükmü bir yasa hükmüne, Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddelerinin hükmüne göre yorumlanabilmiştir.

Öte yandan, mahkemeler, bir eserin bilimsel ya da sanatsal olup olmadığını araştırma yoluna gitmişlerdir. Bilimselliğin ne olduğunun saptanması konusunda ise, son derece çelişkili kararlarla karşı karşıya kalmıştır.

Hele yabancı yayınların çevirisi söz konusu olduğunda, bilimsel yayınlarla propaganda yapılmasının söz konusu olamayacağı ilkesi tümüyle ihmal edilebilmiştir.

Sanat özgürlüğünün kullanılmasında ise, idarenin baskıları gündemden hiç eksik olmamıştır. Sinema filmlerinin gösteriminin yasaklanması, tiyatro oyunlarının sergilenmesinin engellenmesi gündemden düşmemiştir.

1982 Anayasası, bu uygulamanın hukuksal temellerini oluşturdu. Artık, bilim ve sanat özgürlüğünün bile sınırlı olduğu, ilgili anayasa maddesinde yazılı. Sanat ürünü tabloyu, müstehcen bulduğu için sergilendiği salondan çıkarttıran kişi anayasanın baş mimarı olunca başka ne beklenebilirdi?

Hem 1961 Anayasası'nın uygulandığı dönemde hem de içinde yaşadığımız 1982 Anayasası uygulama döneminde bilimsel ve sanatsal faaliyetlerin suç oluşturabildiğini ve yasaklandığını, yaratıcılarının yargılanıp mahkum edilebildiğini biliyoruz. Günümüzde, yaptıkları bilimsel çalışmalar nedeniyle hapisshanede bulunan bilim adamları var.

Genel olarak düşünce özgürlüğü gibi özel olarak da bilim ve sanat özgürlüğünün hukuk düzenimizin mutlak bir özgürlük olarak korunması altına alınmadığı bir gerçek. Bu yolda katedilmesi gereken daha uzun bir yol var önümüzde. Bu yolun katedilebilmesi için gerekli çabayı da en başta bilim ve sanat adamları göstermek zorundalar. ■

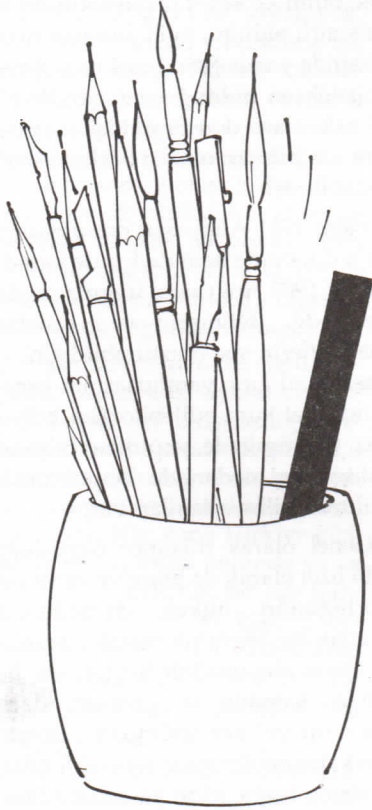
SANSÜR VE SANAT

Ataol Behramoğlu

Orhan Veli'nin "Denizi Özleyenler İçin" adlı şiirinde şu çok güzel dizeler vardır:

**Neydi o deli gibi gidişimiz,
Bembeyaz köpüklerle açıklara;
Köpükler ki fena kalpli değil,
Köpükler ki dudaklara benzer;
Köpükler ki insanlarla
Zinaları ayıp değil.**

Orhan Veli'nin bu şiirini "zina" sözcüğünün ne anlama geldiğini henüz bilemeyeceğim ergenlik

yıllarımda okuyup sevmiştim. Köpükler insanlarla belki ayıp, yasak, ama güzel bir şey yapıyor olmalıydı. Daha doğrusu, o sıralarda zihnimiz güzel bir şiirdeki bir sözcüğe o şiirin dışındaki bir anlamı yükleyecek kadar kirlenmemişti. Köpüklerin insanlarla yaptığı zinada, sadece denizin şıpırtıları ve eşsiz bir özgürlük duygusu vardı... O güzelim şiirin bütün sözcüklerinde, bütün dizelerinde olduğu gibi... Hatta, "o deli gibi gidiş"le başlayan ve köpüklerin insanlarla zinasıyla sonuçlanan bölüm, şiirdeki özgürlük duygusunun en çok yükseldiği yerdir. Bu sözcüğü şiirden çıkarıp atın, ya da yerine bir başka sözcük koyun, şiirin, o acıtan özgürlük duygusunun çok şey yitirdiğini göreceksiniz...

Bir şiirde bir sözcüğün çıkarılarak yerine bir başkasının konulmasına, Sait Faik'in bir şiiri dolayısıyla tanık olmuştum. "O ve Ben" Sait Faik'in en çok sevdiğim şiirlerindedir:

**Sana koşuyorum bir vapurun
içinden
Ölmek, delirmemek için...
Yaşamak; bütün âdetlerden uzak
Yaşamak...
Hayır değil, değil sıcak;
Dudaklarının hâtırası;
Değil saçlarının kokusu
Hiçbiri değil.
Dünyada büyük fırtınanın
koptuğu böyle günlerde
Ben onsuz edemem.
Eli elimin içinde olmalı,
Gözlerine bakmalıyım,
Sesini işitmeliyim.
Beraber yemek yemeliyiz
Ara sıra gülmeliyiz
Yapamam, onsuz edemem.
Bana su, bana ekmek, bana zehir
Gibi gelen çirkin kızım.
Sensiz edemem!**

Bir radyo programında şiiri okuyan bayan, "çirkin kızım"ı "güzel kızım" diye okumuştur... Belki "zehir" sözcüğünü de tatlı çağrışımlı bir sözcükle değiştirmek istemiş fakat o kadarına cüret edememiştir...

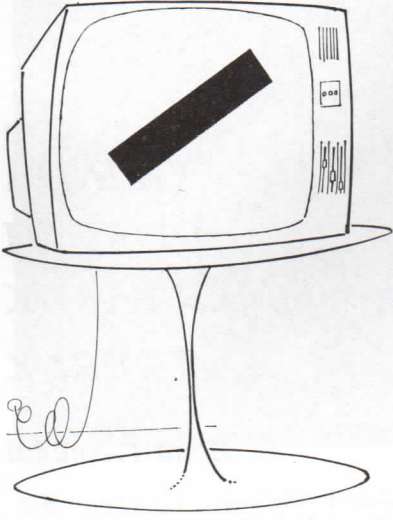
Orhan Veli'nin şiirine dönersek, parklarda sevişen insan heykellerine tahammülü olmayanlar herhalde böyle şiirlerin de içine tükürmek isteyeceklerdir.

Sansür, sınırlama demektir. Sanat ise sınırsızlığın peşindedir. Sansürle sanatın bağdaşmazlığı, karşıtlığı buradadır. Sanat, sınırlarını kendi çizer. Dışardan sınırlamalar (hangi türde ve hangi amaçla olursa olsun) sanatın ruhunu, özünü öldürür.

1982'de yayınlanan toplu şiirlerimde bazı şiirlerim yoktur. Kitabı yayınlayan yayınevinin avukatı ve başka avukat arkadaşlarımız, "Bir Gün Mutlaka", "Yıkılma Sakın" vb. şiirlere yer verilirse kitabın muhakkak toplatılacağını kesin bir dille söylemişlerdi. Barış Derneği davası nedeniyle Sağmacılar Cezaevindeyim, Lotus Ödülü'nü kazanmıştım ve şiirlerimin topluca yayınlanmasını çok istiyordum. Toplu şiirlerin o ve bir kaç baskısı bu şiirler olmaksızın yayımlandı.

1980'li yıllar, zihinlerin kirlendiği yıllardı. Baskı dönemleri sadece sanatın ruhuna, özüne değil, insan ruhlarına da öldürücü darbeler indirir. Kalıplarla düşünen, akli, duyarlılığı sınırsızlığa açık olmayan insan, robottan farksızdır.

Fakat baskı dönemlerinde de sanat kendine daha dolaylı ifade yolları bulabilir, yeni anlatım olanakları yaratabilir. 1980'i izleyen karanlık dönemde "İyi Bir Yurttaş Aranıyor"u oluşturan şiirlere çalışmaya başladım. Bunlar, yaşadığımız, her gün tanık olduğumuz

muz çevreyi, tipleri ve kavramları irdeleyen, eleştiren şiirlerdi. Müziklenecek ve sahneleneceklerdi. Bunlardan biri de eğitim sistemine yöneltilmiş bir yergi olan "Okulda Öğütler ve Yanıtlar"dı. Öğretmen ve öğrenci arasında geçen bir diyalog biçiminde yazdığım şiirin son dizeleri şöyledir:

- Sabrın sonu esenliktir
- Yeter ki sabretmesini bilelim
- Ya sabır taşı bir gün
- Çatlarsa öğretmenim?...

Çalışmayı sahneleyen Rutkay Aziz bu şiiri öğretmen-öğrenci diyalogu olarak değil, o dönemde tehditler savurarak ve aklınca öğütler vererek ülkeyi dolaşan diktatör taslağıyla halk arasında bir diyalog biçiminde yorumlayarak şiire güncel ve çok daha geniş bir boyut kazandırmıştı...

Sonuç olarak belki de şöyle denebilir: Baskı yönetimleri sansürleriyle, yasaklarıyla sanatın ruhunu, özünü öldürmeye yeltenir, fakat bunu hiç bir zaman başaramazlar. Öyleyse en doğrusu böyle bir şeye hiç yeltenmemektir...■

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER İÇİN YENİ ANAYASA

Prof. Dr. Aydın Aybay

1982 Anayasa'sının Temel Haklar ve Ödevler bölümünde "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" (m.12) denildikten sonra, biraz aşağıda, "Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir... kimse düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz" (m.25) deniyor. Bununla uyumlu olarak, daha sonraki maddelerde de "Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" (m.27), "Basın hürdür, sansür edilmez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz" (m.28) hükümleri yer alıyor.

Bu hükümlere bakınca, insanın yüreğinin ferahlamaması olanaksız: "Ne güzel güvenceler bunlar; ne kadar demokratik ve özgürlükçü bir anayasamız var" diyebiliriz. Ne ki, aynı anayasada, bu güzel kurallar dışında, bir kısmı ayrı bir hüküm halinde, bir kısmı da doğrudan özgürlükle ilgili özel kuralın kuyruğu olarak yer alan "sınırlama" hükümlerini görünce, sevinç ve mutluluğunuz karabasana dönüşüyor. Bunlardan sadece "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması" başlığını taşıyan 13.cü maddeyi okumak yeter: "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel

asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacıyla ve ayrıca Anayasa'nın ilgili maddelerinde yer alan özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir." Ve buna son fıkrada bir "ekleme" yapılmış: "Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir"! Bu "ekleme"nin "hikmeti vücuttu" 1961 Anayasasında yer alan "bilim ve sanat" özgürlüğüne ilişkin hükümün genel sınırlama kuralına tabi olup olmadığı konusundaki tartışma "Tümü için geçerli" denerek, bu tartışma da kapatılmak istenmiş.

Temel hak ve özgürlükler yönünden olduğu kadar, hemen hemen düzenlendiği her konuda yanlış, çarpık ve çağdışı kuralları topluma bir "demir yelek" gibi giydirmeye kalkışan, bir yazarın dediği gibi, bir tür "firavun ideolojisi"ne dayandığı söylenebilen bu anayasa ile "halimiz ne olacak?"

On iki yıllık uygulama sonucunda ortaya çıkmış olan "manzara"ya bakarak bu konuda şu yargıya kolayca varabiliriz: Bu anayasanın yürürlükte olduğu on iki yılda, toplum yaşamında bireyler için temel hak ve özgürlükler yönünden en önemli güvence olması gereken anayasal düzenleme bir işe yaramamış; tam tersine, bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının "önünü kesen" bir işlev görmüştür. Bundan sonra da olacağı budur: "Bu anayasa ile halimiz hiç de iyi olmayacaktır"!

Bu saptamanın başka bir anlatımı şudur: Türkiye'de bir "anayasa sorunu" vardır. Bu sorun toplumu, toplumsal ilişkileri, siyasal yapıyı ve yapılaşmayı, hukuk düzenini kökünden sarsan, etkileyen bunalımlara yol açan temel bir "rejim" sorunudur. Bu tabloda anayasanın bizzat kendisi bir "sorun kaynağı"dır. Bundan başka, bu anayasaya bağlı olarak icraat yapan

siyasal iktidarlar ve siyasal güçler, bi icraatları ile bir sürü yeni "anayasa sorunları" da doğurmaktadırlar.

Anayasa'nın kendisinin bir "sorun kaynağı" oluşturması ile ilgili olarak o kadar çok şey söylenip, yazılmıştır ki, bugün artık söylenecek bir söz kalmamıştır. Daha yürürlüğe girdiği, hatta yapılmaya başlandığı tarihte, bu metnin bir gerçek anayasa değil, "antianayasa" olduğu belirlenmiş ve kanıtlanmıştır. Hem teknik yönden, hem içerik ve işlevi bakımından bunun son derece başarısız ve var oluş amacına tamamen ters bir düzenleme olduğu yüzlerce kez söylenmiş ve bu sav kamuoyunca da benimsenmiştir. Öyle ki, 1990'lı yılların başında muhalefet olan ve bir yıl sonra iktidara gelen siyasal partilerin seçim bildirgelerinin en başında yer alan taahhüt de anayasanın değiştirilmesi olmuştur.

Ama, ne yazık ki, bütün bu sözler, vaadler havada kalmıştır. Özellikle yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve bu hak ve özgürlükleri Devlet'e (ve özellikle siyasal iktidarlara) karşı korumaya yarayan düzeni kurmak yerine, temel hak ve özgürlükleri kullanacak yurttaşlara karşı devletin nasıl korunacağını "kendine başlıca dert edinmiş" 1982 Anayasası'na, bu yönden hiç ilişilmemiştir. Aradan on iki yıl geçmiş olmasına karşın, siyasal iktidarlar, temel hak ve özgürlüklerini kullanmaya kalkışan yurttaşları özgürlük adına azıp "devlet yıkacak" bir "korku objesi" olarak algılayan temel görüşten hiç ayrılmamışlardır.

Bu kısa açıklamalarımıza, doğal olarak, "bilim ve sanat" özgürlüğünün kullanılması da dahildir. Yukarıda değindiğimiz gibi, 1961 Anayasası yürürlükte iken, bilim ve sanat özgürlüğünün "genel sınırlama" kuralına tabi olup olmadığı tartışılan bir sorundu. 1982 Anayasası, yine yukarıda işaret et-

tiğimiz gibi, bu kapıyı da sıkıca kapayarak, *ahlak adına, milli güvenlik adına, kamu düzeni adına, hatta kamu yararı (!) adına* "bilime ve sanata" da sınırlama getirilebileceğini kabul etmiş ve böylece ancak özgür bir ortamda gelişip, serpilecek bilim ve sanat yaşamının engellenmesine izin vermiştir. Herbiri belirsiz ve kaypak kavramlar olan söz konusu sınırlama nedenlerinin "*Ceza Yasasında*", "*Muzır Yasası*" adıyla anılan yasada ve en vahimi "*Terörle Mücadele Kanunu*"nda nasıl hukuksal tuzaklara çanak tuttuğunu anlamak için, bunlara düşen bilim ve sanat adamlarının halen demir parmaklıklar arasında bulunduğunu anımsamak yeter.

Bu Anayasa'nın başlangıç bölümünde yer alan "*kutsal devlet*" sözcükleri ile anlatılan devleti her şeyin üstünde bir kavram sayan zihniyetin, sonuçta, kendi anlayışları ile bağdaşmayan düşünceleri açıklamanın da pekala "*suç sayılan eylem*" olabileceği yolundaki çözümlerinin dayanağı da Anayasa'nın bu "*sınırlama hükümleri*"dir.

Politik yaşamı, bu sürece halk katılımını sağlayacak sağlıklı ve işlek bütün kanalları tıkayarak dar bir alana hapseden yapısı da dahil olmak üzere, özellikle temel hak ve özgürlüklerle ilgili yanlış ve çağdışı düzeni bakımından, bu Anayasanın mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir. Anayasa bu metni ile yürürlükte kaldığı sürece, Türkiye'de, gerçek anlamda, özgürlükçü ve çoğulcu bir demokratik düzenin var olduğunu kimse ileri süremez. Yirmi birinci yüzyıla girmek üzere olduğumuz şu yıllarda, Türk ulusunun, bu "*cendere*"den kurtarılması ve kurtulması şarttır. Bunu gerçekleştirmek ve bu uğurda mücadele etmek ise başta "demokrasiye inanmış" siyasetçiler olmak üzere, hepimize düşen bir görevdir.■

ÖLÜMÜNÜN 15. YILINDA DOSTUM ÖMER FARUK TOPRAK

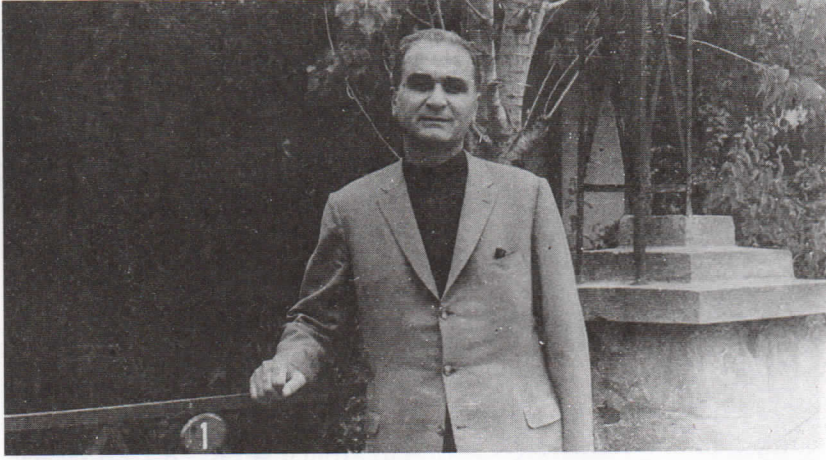
Zihni T. Anadol

Ömer Faruk'un eşi değerli yazar Füzülan Toprak tarafından düzenlenen Ömer Faruk Şiir Ödülü geçtiğimiz yıllarda "Ocak Katırı Alagöz" adlı yapıtıyla 40 kuşağı şairlerinden Rifat Ilgaz'a verildi. Her ikimizin arkadaşı olması nedeniyle, bana da Ömer için konuşmam teklif edildi.

Ömer Faruk'u 40'lı yıllardan beri tanıyım, iyi de arkadaşlığım olmuştur. Onunla Kütahya Lisesinde, Muzaffer Özkoçak da dahil olmak üzere, birbirimizin halef selef olma durumlarımız da var ayrıca. Ben üniversite imtihanını (Olgunluk İmtihanı) vermek üzere oraya gittiğimde, faşizmin kolgezdığı bir alan haline getirilmişti okul. Kim Kemalist ise onun yakasına yapışılıyor, kim devrimciyse aşırıları listesine geçiriliyordu.

Her yazarın romanındaki bir parça, her şairin şiirindeki bir dize, insana bir yeri, mutlu mutsuz bir anıyı anımsatır. Hemen o yazarı, şairi karşımızda görüveririz. Ben de ne zaman Unkapanı Köprüsü'nü geçsem, ne zaman ayağım Haliç'e düşse, hemen Ö. Faruk karşıma dikilir. O güzel yakışıklı boyuyla kucaklaşır, kırk yıllık dost gözlerimizle merhabalaşırız.

Ben Haliç deyince ilk önce Ö. Faruk'u hatırlarım. Çünkü yakın zamanlara kadar Haliç'i boydan boya kaplayan, birbirine sarılıp kucak kucağa gece-gündüz uyur gibi du-

ran mavnaları, içindeki insanları tüm sıcaklığıyla Ö. Faruk'un şiirlerinde gördüğümde, Haliç ve Ömer Faruk benim için eşanlamlıdır. Ama Haliç deyince aklıma sadece Ö. Faruk Toprak gelmez. Ondan çok evvel de Haliç'in kıyıları, tarihi, yazıldı, çizildi. İşte Lale Devrinin çapkın şairi Nedim... Sadabat köşkleri, ünlü kasideleri... Sonra hayal dünyasını yeniden yaşatmak isteyen Yahya Kemal... Ve Piyer Loti. Hele Piyer Loti, Doğunun sihirli havasını yudumlayıp onun esrar perdesine iyice kendini vermek için gelip Hasköy'e taht kurdu. Ünlü *Azâde'sini*, *Desenchantes'ini* orada yazdı. Minareleri, türbeleri derin bir kasvet içinde uğuldayan selvikleri sevdi. Haliç'i çevreleyen konakları, onların içinde eğitilen kızları, bir taraftan Fransızca ve İngilizce'nin, Şopen'i çalabilecek kadar Batı müziğinin ve kültürünün, bir taraftan da Şirazlı Hafız'ı, Şeyh Sadî'yi ezbere okuyabilecek kadar Doğu kültürünün nasıl öğretilmiş olduğunu, Elize sarayından daha ayrıntılı olarak verdi. Sonra Halit Ziya Uşaklıgil, *Mai Ve Siyah* romanının kahramanı Ahmet Cemil'e, Tepebaşı'ndan fukara Haliç kıyılarındaki tek pencere evlerin camlarından sızan ışıkları gösterecek onlardan sadece zevk duydu.

Bunların hiçbiri bizim insanımızı vermedi. Onlara yaklaşamadı. Sadece duygu zenginliklerine bir çeş-

ni daha kattı. Ömer Faruk'a gelince, o Haliç'i yaşadı. Kendi emekçi insanımızı, ter adamlarını, mavnalarını, bunların içinde yaşayan, kömür seferlerine çıkan tayfaları, onların rüyalarını, yoksulluklarını etinde, kemiğinde duydu ve yazdı. Onun içindir ki, Nedim de, Piyer Loti de *Mai Ve Siyah*'ın kahramanı da belleğimden çoktan silinmiş, sadece Ömer Faruk'un Haliç şiiri, ayağım ne zaman Haliç kıyılarına düşse karşıma siyah mavnaları ve onların içindeki çilekeş insanlarıyla çıkıverir:

Kıyıda

Katran ve zift kokusu içinde

Kasımpaşa'nın uzun yüzlü

delikanlıları bütün gün

kızaklardaki gemileri boyamaktadır

bahardan sonra

Bulgar limanlarından

memnun kedersiz girerler

bir gece yarısı Haliç'ten içeri...

Gece yarısından sonra

Haliç'te deniz kıyıdamaz

fenelerini akşamdan yakmıştır

gemiler

ölü bir gecenin ortasında

sessiz durur

güverteye uzanan tayfalar

Aşına denize

ve yıldızlara karşıdır

tenteli kayıklar...

Ömer Faruk, şiirlerinde anlattığı

gibi o insanlardan düz yazılarında da ayrılmamış, onları bizim insanımız gözüyle gönülüyle vermiştir.

Ömer Faruk Toprak genç kuşaklara daha 1968 yılında *Duman ve Alev* adlı kitabında şöyle sesleniyordu:

"Özellikle 1940 ve 1960 arasında, ömür eskiten, gençliği tutup koparan bir baskı döneminin içinden geçtik biz. Bundan ötürü kimseye kin beslemiyorum. Ama bütün olanlar bilinmeli. Hangi yollardan geçerek bugüne geldiğimiz öğrenilmelidir. Genç aydınlar, yeni sanat kuşağı, bütün olanları öğrenirse inançlarında daha bilinçli olabilirler."

"Sultan Selim Camii'nin avlusunda iki kara dut vardı. Avluya destek olan büyük duvarın üstüne oturunca, aşağıda, Cibali kıyıları, ahşap evlerin damları, fabrika bacaları bana yaklaşırdı. Haliç'in karşı kıyısındaki tersaneleri, Kasımpaşa iskelesine yaklaşmış motorları seyredirdim. Aylarca hiç kımlıdamadan yosun tutan, boyaları dökülen gemiler, tanıdık yüz olmuştu benim için. Günlerden bir gün hiç habersiz, birinin eksildiğini, yerinin boş olduğunu görür, hüzünlendirirdim. Çocukluğumun enstantaneler ile dolu dünyası, Haliç vapurlarıyla köprüye giderken başlardı. Kaynayan semaver gibi buhar çıkararak Fener iskelesinden uzaklaşır, uzaktan merakla seyrettiğim şamandıraya bağlı gemilerin hemen sancaklarının dibinden geçerdik. Uzun süre bağlı yatmaktan, hareketsizlikten paslanmış sandalların, zincirlerinin pırl pırl boyalı, temiz ve yeni olmasını isterdim. Tenteli kayıklar Kasımpaşa iskelesinin yanındaki küçük koyda yan yana dururlardı. Karşıya dolmuş yaparlardı. Bindiğimiz küçük vapurun Unkapanı köprüsünün altından geçişi başka bir evrene götürürdü insanı. Sağ tarafta kayık ve motor kalabalığının sardığı Hal iskelesi, sol yanda Haliç'i yarı yarıya kaplayan mavnalar, bulutların al-

tında sessizliğe gömülmüş gibiydi. Onlara bakarken vapurumuz köprüye yanaşrdı."

İşte Ömer Faruk'un Haliç'i buydu. Bu Haliç bizim Haliç'imiz, insanı bizim insanımızdı. O bunları yazdığı, insanı sevip olabildiğince sanatıyla onlara yaklaştığı için sürekli iktidarların hışmına uğramış, onlardan uzaklaşarlarsa iktidarların sevgili kulları olmuştur. Yahya Kemal gibi. Ama ne keder, 40 kuşağı dediğimiz bir kuşak edebiyat tarihimize şanla, şerefle geçmiş, ötekilerden bir iz bile kalmamıştır. **Yalnız şunu belirtmeliyimki bu kuşak, meyhanelerde iki kadeh çekip fıs fıs eden "Acılı Kuşak" şairlerinden değildir.** İşte arkadaşının adına konan ödülü alan *Rıfat Ilgaz* hiçbir zaman iktidarın lütfuna uğramamış, ayrıca kötek üstüne kötek yemiştir. Başka bir deyimle, nimete gitmemiş, onlar külfeti seçmişlerdir. Ömer Faruk Toprak adına konan ödülü alan da onun arkadaşı, birlikte yayınladıkları *Yürüyüş* dergisinin faşizme karşı duran yiğit şairlerindendir. *Rıfat Ilgaz*'ın da buraya şiirini koymaktan sevinç duyuyorum:

**Bilsem Ki Bu Ayaklar
Benden Hesap Soracak**

bir düşüncenin peşinden dolaştırdım
sokak sokak
bu baş bu eğilmez baş ta öyle
bazı sarhoş bazı yorgun
Her zaman bir yastığa hasret
Bu ciğer de hesap soracak
Esirgedim güneşini havasını
Bu ağız, bu dişler, bu mide
Ne ikram edebildim ki boş keseden
Bu bilekler de hesap soracak
Göz yumdum çektikleri eziyete
Bilsem ki kimsenin parmağı yok
Bu sürüp giden işkencede
Kılım bile kıpırdamadan bir sabah
Çekerdim darağacına kendimi
Bilsem ki suç bende

HASAN İZZETTİN DİNAMO'YU BEŞ YIL ÖNCE YİTİRMİŞTİK

(1909-20 Haziran 1989)

Behzat Ay

1960 yılı ortalarında Siirt'te görevliydim. Mehmet Ali Yalçın'ın **MAY DERGİSİ**'ne de aboneydim. Derginin bir sayısında **Attila İlhan**'ın, **Hasan İzzettin Dinamo** ile ilgili övgü dolu bir yazısını okudum. Açıkca yazmalıyım, o güne değin Dinamo'nun şiirlerinden haberim yoktu.

May Dergisinin daha sonraki sayılarında Dinamo'nun şiirlerini severek okudum. Şimdi belgeliğime bakıyorum da, May'ın Mart 1970 sayısında **Kemal Sülker**'in "**Dinamo Denen Bir Yüce Ozan**" adlı tanıtma yazısını, şiirlerinden alıntılıdığı örnekleri saklamışım, sevdiğim için. Özellikle de "**İlk güller, leylaklar, fuller ve laleleler**" dizeleriyle başlayan "**Nâzım'ı Düşünürken**" adlı şiiri beni çok etkilemişti. Artık İstanbul'a da gelmiştim. Bir gün karısının kardeşi Mehmet Ali Yalçın'ın yayınevinde tanışma onuruna erdim.

Kendisini çok sevmiştim. Alçakgönüllüydü. Sevecendi. Babacandı. Çağaloğlu'na geldiği günler Çağaloğlu'nda, yazları da Menekşe'deki gecekondusunda buluşuyorduk.

Benim gibi kedileri seviyordu. Onlarca kediyi besliyordu. Kendisi pek içmediği halde, 1971'in bir ilk yazında yanümda getirdiğim

bir arkadaş ve daha önce ziyareti-ne gelen arkadaşlarla birlikte bize bir şölen verdi. Fotoğraflarımız çekildi. Çok sevinmişti. Biz ayrıldık. Gece Aksaray'a gelmiştik ki 12 Mart'ın haberini alıp sokağa çıkmamak için bir otele kendimizi attık.

Şimdi kitaplığıma bakıyorum. "**Mapusanemden Şiirler**"i, "**Sürgün Şiirleri**"ni 1975'te, "**Gecekondundan Şiirler**"i 1976'da imzalamış. Ayrıca 480 sayfalık "**Savaş Ve Açlar**", 622 sayfalık "**Ateş Yılları**" romanlarıyla "**6-7 Kasırgası**" adlı anılarını da imzalamış. Daha sonra 1984 yılında **De** yayınlarcaya yayımlanan "**İkinci Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları**"nı edinip beğenerek ve çok şeyler öğrenerek hemen "**Günümüzde Kitaplar**" Dergisinin Nisan 1984 sayısına bir tanıtma yazısı yazmıştım. Çağaloğlu'nda rastlaştığımızda memnun olduğunu söylemişti. Oysa kendisi, daha önceleri ilk romanım "**Dor Ali**" için **Yeni Ortam**'a, "**Sürgün**" adlı üçüncü romanım için **Cumhuriyet**'te, övücü yazılar yazmış, beni sevin-dirmişti.

O kadar oylumlu yapıtları yazan (8 ciltlik Kurtuluş Savaşımızı işleyen "**Kutsal İsyan**" adlı belgesel romanı unutulmamalı) bu büyük adamın okumaya, yazmaya nasıl olanak bulduğuna şaşmıştım. Oktay Akbal, O'nun için boşuna "**Hasan Bey Çalışıyor**" adlı yazısını yazmamıştı...

Hasan İzzettin Dinamo, sözünü ettiğim anılar kitabının bir yerinde şöyle yazar:

"... Küçük yaşayışımız bir serüven gibi sürüyordu. Bu günlerden birinde başlarında **Reşat Fırat**, **Suat Derviş**, **Fırıncı Ahmet (Dede)**, **Halil Yalçınkaya** bulunan birkaç arkadaş, **Aksaray'daki Mehmet'in** evinde toplandık. Herkes, her an sürgün beklediğinden bunu bir veda toplantısı sanmıştım, meğer bu

Hasan İzzettin Dinamo (sağında) Kemal Bilbaşar, (solunda) Atilla Özkırmlı ve (Ayakta) Erol Toy ile birlikte.

toplantı benim için yapılmış. Halil Yalçınkaya'ların on altı yaşındaki kızı ile benim yazgım ele alınmış. Mapusaneden yeni kurtulup gelmiş olan Yalçınkaya, bu kez de sürgüne gidince öteden beri Cumhuriyet Gazetesi'nde işçi olan karısı Fatma, bir genç kızın problemiyle başbaşa kalacaktı. Kızcağız ortaokula gidiyor, öğretmen okuluna girmek istiyordu. Daha çok onu, rahmetli Yunus Nadi oraya vermek istiyordu. Eşi Nazime Hanım da devrimcilikten dolayı yoksul düşmüş bu aileye kötü gözle bakmıyor, giderek koruyordu. Yine de sürgüne gitmeğe hazırlanan bütün bu eski kişiler, genç

kızın yaşamını güvenceye almayı düşünerek aday olarak da beni seçmişti..."

Hasan İzzettin Dinamo ile son görüşmemiz 1989'un Mayıs'ında olmuştu.

Bakırköy'de oturan bir arkadaşımda kalmıştım gece. Birlikte sabahleyin Dinamo'ya telefon etmişim. Ataköy'de oturuyordu. "Çalışıyorum, ama gel, birlikte kahvaltı ederiz" deyince, yürüyerek gitmiş, evini bulmuş, kahvaltımızı yapmıştık. Ayrılırken, el yazısıyla yazdığı iki şiirle (Şiirler Türk Dili Dergisi'nin Temmuz 1989 sayısında yayımlandı) büyükçe bir fo-

toğrafını vererek, "Ben ölünce bunları yayımlatırsın" demişti. Sanki ermişin biriydi. Bir ay sonra, 20 Haziran günü öldüğünü iletişim araçlarından duyunca şaşış kalmıştım.

Kimdi Dinamo?

1909'da Akçabat'ın Ahanda köyünde doğar. Ortaöğrenimini Sivas Öğretmen Okulu'nda tamamlar (1931). Malatya ve Adıyaman'da ilkokul öğretmenliği yapar (1931-1933). Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nde okurken Ceza Yasası'nın 142. maddesine aykırı eylemlerinden ötürü dört yıl hüküm giydiğinden yüksek öğrenimini tamamlayamaz. Cezaevinden çıkınca yazarlık yapar (1939-1942). Sürgünlerle dolu askerlikten sonra İstanbul'a gelir (1949). Çevirmenlik, özel öğretmenlikle yaşamını sürdürürken 6-7 Eylül Olayları'nda (1955) yeniden tutuklanır ve aklanır.

Öğrencilik yıllarında Servet-i Fünun (1928), Adım (Sivas, 1930), Tasan (Merzifon, 1930) ilk şiirlerini yayımlar. Başlangıçta hece ölçüsüyle yazarken, özgür koşuk çığırına katılır. Bu tür şiirlerde toplumsal konulara eğilir. Daha sonra Yeni Yol, İnsan, Sokak, Küllük, Ses, Yeni İnsanlık, Yeni Edebiyat (1939-1942) dergilerinde toplumsal gerçekleri, doğa izlenimlerini kendine özgü biçim ve biçimde yazarak önemli şiirler verir. Kendi sesini, şiirini bulur. Nâzım Hikmet'e öykünmez de. Son şiirlerini de May ve Papirüs dergilerinde yayımlar.

Yukarıda yazdığım önemli kitaplarından önce Deniz Feneri (1937), Karacaahmet Senfonisi (1960) adlarında şiirlerini topladığı kitapları bulunmaktadır.

80 yaşındayken, 20 Haziran 1989'da aramızdan ayrılır; yazının büyük emekçisi... ■

Heybeliada, 30 Haziran 1994

BİR DERGİ

ÇEVİRİ VE
ELEŞTİRİ
ATÖLYESİ:
YENİ DERGİ

Erdal Doğan

Yeni Dergi, Ekim 1964'te Fuat Bengü (Memet Fuat) yönetiminde 48 sayfalık aylık sanat dergisi olarak yayın hayatına başlar. Yönetim yeri De Yayınevi olan derginin çıkış amacı, başka dillerdeki sanat olaylarının düşünce tartışmalarının dilimize aktarılması olarak belirtilir.

Yeni Dergi'nin bu amacı, ilk sayısında Memet Fuat imzasıyla şöyle açıklanır; "Yeni dergi, her şeyden önce, başka dillerdeki sanat olaylarını, düşünce tartışmalarını dilimize aktarmak amacını güdecek. Onun için de bu dergide daha çok çeviri yazılar okuyacaksınız. Ayrıca, sanatımızın sorunlarına yönelen, tartışma yaratacak nitelikte yazılara da geniş yer vereceğiz. Bu arada, toplu ya da paralel çalışmalar yapılmasını da destekleyerek çeşitli sayılarda özel sayılar düzenleyeceğiz.(.....) Yeni Dergi, yazarların içlerinden geldigince yazıp gönderdikleri yazıların bir araya getirilmesiyle çıkarılmayacak. Bir ön çalışmanın, bir görevlendirilenin ürünü olacak. Böyle bir işe gerekli kadronun kimleri kapsayacağı şimdiden bilinemez, ama adlarını dergilerde görmeye alışık olmadığımız bazı bilim adamlarının bize yardım edeceklerini sanıyorum."

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Yeni Dergi, bir sanat dergisinden istenilecek bir çok özelliği kendine ilke olarak edinir. Fakat bu ilkeler "çıkış yazısında" yazıldığı gibi kalmaz. Derginin on bir yıllık serüveninde bu ilkeler tek tek yerine ge-

YENİ DERGİ

YÖNETEN : MEMET FUAT

Aylık sanat dergisi. Sahibi: Metin Yasavul. Yazı İşleri Sorumlusu: Fuat Bengü. Yönetim yeri: De Yayınevi, Ankara Caddesi, Vilayet Han, kat 2, nr 13, Cağaloğlu, İstanbul. Abonelik: Bir yıllık 24 lira, iki yıllık 44 lira. İç tasarı: Gün Mathaus. Kapak: İstanbul Mathaus.

İKİ BARIŞ KURUMU	4	Bertrand Russel
ELLERİ VAR ÖZGÜRLÜĞÜN	6	Oktay Rifat
TAN, REN YÜZÜ	8	Guillaume Apollinaire
BİR UZUN, AÇI, TATLI ÇILGINLIK	11	Jean-Paul Sartre
KİMIN İÇİN YAZIYOR ÖYLESE SARTRE	15	Claude Simon
BAĞLANMANIN ANLAMI	21	Ignazio Silone
TIYATRONUN SIRLARI	24	Jean Vilar
YENİ KOMEDYA ANALAYIŞIMIZ	31	Wylie Sypher
ÜÇ ANADOLU	39	Konur Ertop
GÖLGELERİ KULLANMAK	41	Doğan Hızal
DERGİLERDE	43	Memet Fuat
YIL BİR	EKİM 1964	SAYI BİR

tirilir.

Yeni Dergi, 1964'ten 1967'ye kadar, sayfalarında yabancı dillerden çevirdiği çeşitli sanatsal ve düşünsel tartışmaları, incelemeleri yayımlayarak okuru besler. Başka ülkelerde gerçekleşen düşünsel olaylarla kendi coğrafyası arasında bir "köprü" görevini üstlenir. Derginin her sayısı birbirinden önemli çevirilerle, sanatsal tartışmalara konu olurken, dönemin yayınlamakta olan diğer dergilerinden de farklı bir konuma sahip olur.

Yeni Dergi, çıkış yazısında da belirttiği gibi konuları daha kapsamlı incelemek için, 8. sayısından itibaren, üç ayda bir özel sayı olarak çıkar. On beş ayrı konuyu içeren bu özel sayılar sırasıyla şunlar:

Bilinç Akımı (Hazırlayan; Murat Belge), Franz Kafka (Hazırlayan; Kamuran Şipal), Yeni Roman (Hazırlayan; Ferit Edgü), Federico Garcia Lorca (Hazırlayan; Cevat Çapan), Düşünce Özgürlüğü (Hazırlayan; Memet Fuat), Masal ve Edebiyat (Hazırlayan; Tahir Alangu), Afrika Şiiri (Hazırlayan; Gürkal Aylan), Nâzım Hikmet'in Suçsuzluğu (Hazırlayan; Memet Fuat), Çağdaş Çin Şiiri (Hazırlayan; Gürkal Aylan), Nâzım Hikmet'in Mektupları (Hazırlayan; Memet Fuat), William Faulkner (Hazırlayan; Murat Belge),

KAPLAN'IN
ŞİİR

ÇÖZÜMLEMELERİ

Memet Fuat

Profesör Dr. Mehmet Kaplan'ın yeni bir kitabı çıktı: *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. Cumhuriyetin 50. yıldönümünü kutlama programı içinde, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'nca yayımlanmış. Yazarın daha önce *Şiir Tahlilleri II* adıyla çıkardığı kitabın genişletilmiş ikinci baskısı.

Ülkü Tamer'e ayırdığı bölümde, insanı şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüren çözümler yaparken, Mehmet Kaplan'ın durup, "Acaba ilmi araştırmanın dışına mı çıkmış" oluyorum? (s. 547) diye kaygılandığını görmesem bu kitaptan söz etmezdim. Çünkü benim yazılarım Mehmet Kaplan'ın düştüğü yanlışları göremeyecek kimselere ulaşmıyor. Politik inançları bilim adamlığını ezmiş görünen yazara ise eleştirinin ne yararı olur! Ama araya böyle bir kaygı girince iş değişiyor.

Cumhuriyet Devri Türk Şiiri iyi araştırmanış olmaktan doğan yanlışlara dayalı atak, bilimsellikten uzak yorumlarla dolu bir kitap. Çağdaş edebi-

İntihar (Hazırlayan; Ece Ayhan), Marx'çı Eleştiri (Hazırlayan; Ferit Edgü), Maksim Gorki (Hazırlayan; Memet Fuat), Küba Edebiyatı (Hazırlayan; Memet Fuat).

Dönemin birçok sanatsal ve düşünsel tartışmalarına konu olan bu özel sayılar, ele aldığı konuyu çeşitli örneklerle ve farklı yönleriyle inceledi. Yeni Dergi, 52. sayıya kadar düzenli olarak özel sayılar çıkarır. 52. sayıdan sonraysa dergi, özel sayıların hacminde yaşamını sürdürür.

1966'lara kadarki serüveni için neredeyse çeviri dergisi diyebileceğimiz Yeni Dergi'de şu imzalara rast-

D A Ğ A R C I K

yatımızı günü gününe izlemediği anlaşılabilir yazar, sonradan dönüp bakmak isteyince, yararlanılabilecek fazla bir eleştirel yayın bulamadığı için, bağışlanmaz yanlışlara düşmüş. Çok yüzeyden bilgilere dayanarak yaptığı ruhbilimsel çözümler ise insanı düşündürmekten çok, gülümsetiyor. En kötüsü de, Mehmet Kaplan'ı iyice sarmış görünen, kitabı baştan sona ören yarı aydın politikacılığı. Yazarı kaygılandıran Ülkü Tamer çözümlerine geçmeden önce, kısaca, bir iki örnekle, bu konuya değinmek istiyorum.

Mehmet Kaplan'a göre, "Zenginler ve fakirler arasındaki tezat, Marksist edebiyatın başlıca temlerinden birisidir. Esas doktrinleri itibariyle Marksist olan toplumsal gerçekçiler bu konuyu tekrar tekrar ve bin bir şekilde işlemişlerdir." (s. 192). Bu böyle olduğuna göre de, diyelim Behçet Necatigil, "zenginler ve fakirler arasındaki tezat"ın "ifade" edilmesine, "şahsi ve orijinal bir şekil vermesini" bilen (s. 192) Behçet Necatigil Marx'çidir. Yazar bunu açık açık söylüyor:

"Marksist bir dünya görüşüne sahip olan (...) Behçet Necatigil." (s. 346).

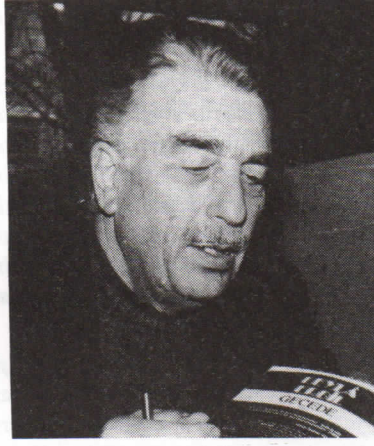
Nasıl varılmış bu yargıya? Tıpatıp Orhan Veli'nin ünlü şiirindeki mantıkla: "Zenginlerle yoksullardan söz ediyorsun, demek ki sen Marx'çisin!"

Oysa, "ilmî araştırmanın dışına" düşmeyen bilim adamlarına göre, her solcu, her sosyalist, hatta her komünist ille Marx'çı olmaz.

larız: Bertrand Russell, Guillaume Apollinaire, J.P. Sartre, Claude Simon, Ignazio Silone, Jean Vilar, Wylie Sypher, Oktay Rifat, Konur Ertop, Doğan Hızlan, Asım Bezirci, Ernst Fischer, Christopher Caudwell, Akşit Göktürk, Memet Fuat, Nermi Uygur.

Daha sonraki sayılarda ise, bu imzaların arasında; Mustafa Öneş, Mehmet H. Doğan, Fethi Naci, Sezer Tansuğ, Ali Gevgilili, Özdemir Nutku, Selim İleri, Gürkal Aylan'ın imzalarına da sık sık rastlanır.

Yeni Dergi'de sürekli şiirleri yayımlanan şairler ise şunlar: Oktay

Bizim ülkemizde bugün yaşayan sanatçıların çoğu, özledikleri yaşama düzenini geçmişte değil, gelecekte arayan kimselerdir. Yani sağcı değil, solcudurlar. Toplumcu olduklarını, sosyalist olduklarını söylerler. Ama bu genel tanımın ötesine geçilirse, kiminin sosyal demokrat, kiminin Osmanlıcı sosyalist, kiminin kemalist sosyalist, kiminin parlamentocu sosyalist, kiminin amarsist sosyalist, kiminin hümanist sosyalist, kiminin de ütopyacı sosyalist vb. olduğu görülür. Sosyalizmi özleyen, ama sosyalizme nasıl varılacağına hiç düşünmemiş olanlar bile vardır aralarında. Bilimsel sosyalizme, Marx'çılığa inanan, yazdıklarını bu dünyaya görüşüne yaslayanlar azdır.

Behçet Necatigil'e solcu denmesini, sosyalist denmesini yadırgamaz kimse; ama Marx'çı denirse, bu sözü edenin Marx'çılığı da, Behçet Necatigil'i de bil-

mediğini, Orhan Veli'nin şiirindeki yarı aydın mantığıyla "ilmî araştırma" yapmaya kalktığını düşünmekten başka bir şey kalmaz geriyeye.

Mehmet Kaplan, başta da söylediğim gibi, çağdaş edebiyatımızı günü gününe izlemediğinden olacak, pek çok şeyi bilmiyor. Ona sorarsanız, Attilâ İlhan da "sosyal görüşü bakımından marksisttir." (s. 223) "Toplumsal gerçekçiliğin Türkiye'de en tanınmış temsilcilerinden biri"dir. (s. 222) "Toplumsal gerçekçilik," yani Marx'çı yazarların uyguladıkları "sosyalist realizm". Oysa Attilâ İlhan sanat anlayışını uzun yazılarla anlatmış, Mustafa Kemal'ci, "milli, milliyetçi" bir "sosyal realizm" i önermiştir. Onun savunduğu "sosyal realizm" başka, "sosyalist realizm" başkadır. Anlaşılabilir, Mehmet Kaplan okumamış Attilâ İlhan'ın yazılarını. **Hangi Sol** adlı kitabımı da okumamış. Şu sözlerle biter o kitabın ana yazısı:

"Ben, 1950'den beri bunu bilirim bunu söylerim, sosyalizm ya insancı ve özgürlükçü olacaktır...

"Ya da olmayacaktır!" (s. 79)

Attilâ İlhan Marx'çılığı kulaktan dolma bilgilerle öğrenenlerden değildir. İyi-ce "meraklısı"dır bu işin. Yukarıdaki sözlerle, açıkça, Marx'çılığa karşı çıkıyor. Günümüzdeki anlamıyla "Marx'çı" olmayan bir sosyalizmi öneriyor.

Ama, Mehmet Kaplan'a sorarsanız, Nâzım Hikmet'le Attilâ İlhan'ın, Behçet

Rifat, Melih Cevdet Anday, Behçet Necatigil, İlhan Berk, Edip Cansever, Ülkü Tamer, Cemal Süreya, Ece Ayhan. Zaman zamansa bu şairlerin "seçtikleri" şiirlere de rastlarız derginin sayfalarında.

1966 yılına gelindiğinde, Yeni Dergi, çağdaş Türk edebiyatının ünlü yazarlarına yönelen bir "inceleme hareketi" başlatmak amacını güder. Bir eleştiri yarışması düzenler. Bu yarışma amacına da ulaşır. Yeni Dergi Eleştiri Yarışmaları'nın ilkini "Orhan Veli'de Fikir Örgüsü" adlı yazısıyla Mehmet Doğan ve "Nâzım Hikmet'in Şiiri" adlı incelemesiyle Mustafa Öneş kazanır. Yarışmayı ka-

zanan bu iki yazı Yeni Dergi'nin 31. sayısında (Nisan 1967) yayımlanır.

Bu "inceleme hareketi"nden itibaren yani, 1967'den sonra derginin sayfalarında yerli imzalar daha sık rastlanır. Çağdaş Türk edebiyatı yazar ve şairleri neredeyse tek tek incelenir. Ayrıca, bu tarihten itibaren (34. sayıdan sonra) edebiyatımızla ilgili bulunan bütün mektuplar, birliki raporları gibi belgeler derginin sayfalarında yer alır.

Yeni Dergi'de yayımlanan bu belgelerde, kimi zaman Sabahattin Ali'nin Nâzım'a yazdığı bir mektubu, kimi zamansa empiyet müdürlü-

D A Ğ A R C I K

Necatigil'in hiçbir ayrılığı yok, hepsi tek sözcükle "Marx'çı". Yazar, büyük bir rahatlıkla, "solcu" yerine "Marx'çı" diyor.

Gelelim Ülkü Tamer'in "Düello" şiirinin çözümlenmesine. Şiir şöyle:

DÜELLO

**Yenilirsem yenilirim, ne çıkar yenilmekten?
Seninle çarpışmak kişiliğimi pekiştirir benim
Ayak bileklerime kadar bu dereyedim işte,
Yerin yassı taşları tabanımın altında,
Alnımla birleşmekte güneşin raylarından
Hışırtıyla geçen kartalların sesleri.
Unuttuğum bir bitkinin yaprakları gibi
Göğsüme değerse kurşunların, ne çıkar?**

**Bilmem nişancılığı, tabanca kullanmadım;
Ama karşıma alıp seni horoz düşürmek de,
Seni vuramamak da yüreğimi pekiştirir benim.
Ölürsem güzel bir ölü olurum,
Saçlarıma yuva kurar bir anda kirpiler,
Kar, örtmeye kalkışır gök kuşağını,
Ve onurlu, yoksul böceklerin gazetecisi
Ben gülümserken resmimi çeker.**

Şimdi de Mehmet Kaplan'ı okuyalım:

"'Düello' şiirini 'Varlık' dergisinin Ağustos 1969 tarihli sayısından aldım. Şiir, bu tarihlerde bütün dünya gibi Türkiye'yi de saran anarşist gençlerin psikolojisini aydınlatmak bakımından incelenmeye değer.

"Burada 'nişancılığı bilmeyen, tabanca kullanmayan' toy bir delikanlının, yenilse bile kendisini ölümün kucağına atma

arzusu safiyane bir şekilde ifade olunuyor.

"Dünyaya ve Türkiye'ye dehşet saçan anarşik hareketlerin arkasında uluslararası Komünist teşkilatının parmağı olduğu, yakalanan gençlerin açık beyanlarıyla anlaşılmuştur. Fakat sadece ideoloji ve örgüt bu hadiselerin gerçek sebeplerini açıklamaz." (s. 543)

Mehmet Kaplan bu girişten sonra bir sayfa kadar süren açıklamalarla "anarşizmin asil sebebi psikolojiktir" görüşünü savunuyor, Ülkü Tamer'i kitabına niçin aldığı da belirterek şiirin çözümlenmesine geçiyor:

"1960-1970 yılları arasında Türk edebiyatında gençleri ihtilal ve anarşiye teşvik eden pek çok şiir yazılmıştır. Bunlarda Marksist temler önemli bir yer tutar. Politik-sosyal baskı dolayısıyla Marksistler fikirlerini gerçeküstüculük akımı ile gizlerler. Aralarında herkesin anlama-dığı bir kuşdili yaratırlar. Çok orijinal olma iddialarına rağmen, muhteva, şekil ve üslup bakımından hemen hepsi birbirine benzeyen bu şiir ve şairleri bu kitaba almadım.

"Ülkü Tamer'in şiiri anarşist psikolojisi safiyane bir şekilde ortaya koyduğu

için incelenmeğe değer. Şiirin ilk mısraları çarpışmanın sosyal sebeplerle değil, psikolojik sebeplerle yapıldığını açıkça ifade eder:

**Yenilirsem yenilirim, ne çıkar
yenilmekten?
Seninle çarpışmak kişiliğimi
pekiştirir benim.**

"Çarpışmaktan gaye 'galebe çalmak' değil, 'kişiliğini pekiştirmek'tir.

**Seni vuramamak da yüreğimi
pekiştirir benim.**

Ölürsem güzel bir ölü olurum

mısraları bu kavgada 'kişiliğini pekiştirme'nin yanı sıra kahraman veya 'martyr' olma arzusunun da rol oynadığını gösteriyor.

**Ve onurlu, yoksul böceklerin
gazetecisi**

Ben gülümserken resmimi çeker

mısraları, kahraman olma arzusunun başka bir yönünü gösterir: Herkes tarafından tanınma ve değerlendirilme.

"Bu psikolojik unsurların hemen hepsini eski destanlarda da bulmak mümkündür.

"Yoksul böceklerden kasıt işçiler olsa gerektir. Şair, resminin bu gazetelerde çıkmasını istiyor.

günce gönderilen mühürsüz, adresiz bir kağıt parçasının bir dergiyi kapatmaya nasıl yettiği görülür. Bu bağlamda Yeni Dergi, gerek inceleme yazılarıyla, gerekse belgeleriyle, kitap ve sinema eleştirileriyle okuru her yönden kuşatır.

1967'lerin sonlarına doğru Yeni Dergi bünyesinde, eleştiri ve çeviri seminerleri düzenlenir. Burada da amaç edebiyatımıza yeni çevirmenler, eleştirmenler kazandırmaktır. Fakat beklenen ilgi görülmeyince, akademik düzeyde gerçekleştirilmek istenilen bu seminerler yapılmaz. Derginin içindeyse, bu dönem bir iş bölümüne gidilir. 52. sayıdan

67. sayıya kadar, çeşitli zamanlarda, Yurdanur Salman, Mustafa Öneş, Egemen Berköz, Nihat Behram, Ferit Erkman, Ülkü Tamer, Gürkal Aylan ve Naci Çelik yardımcı yönetmenler olarak dergiye katkıda bulunurlar.

Derginin sayfaları çoğalınca, düşünce davalarının dosyalarını özetleyen araştırmalara, kitap eleştirilerine, gençlerle bölümlerine de yer verilir. Yerli edebiyat ürünlerinin, yerli araştırma ve eleştiri yazılarının derginin sayfalarında gün geçtikçe daha fazla yer aldığı görülür. Kısaca Yeni Dergi, eleştirmenini de, çevirmenini de, araştırmacısını da yine sayfalarında yaratır. Bu olgu bize,

Türk edebiyatçısının (öykücüsünün, şairinin, eleştirmeninin vd.) dergilerden çıktığını gösterir. Yeni Dergi'ye de bu açıdan bakıldığında, edebiyat dünyamıza bir çok imzayı kazandırdığını görürüz. Örneğin Cevat Çapan'ın Ritsos'dan, Mehmet Doğan'ın Christopher Caudwell'den çevirilerine ilk kez bu derginin sayfalarında rastlarız.

Dergide sürekli çevirileriyle; Bertan Onaran, Murat Belge, Asım Bezirci, Yurdanur Salman, Celâl Üsler, Oya Berk, Mehmet H. Doğan, Nur Deriş, Cevat Çapan göze çarpan isimler arasındadır.

D A Ğ A R C I K

"Şiirde, kavgacıyı güzelleştirmek, ona daha efsanevi bir çehre vermek için, tabiat unsurlarından da faydalanmıştır." (s. 544)

Mehmet Kaplan bu "faydalanma"nın nasıl yapıldığını anlatarak çözümlemesini şöyle bitiriyor:

"Sanat ve edebiyatın ideolojik ve anarşik hareketlerdeki rolü, ölümü güzel göstermiştir. Yukarıdaki şiirde bu güzelleştirme açıkça gözüküyor." (s. 545)

Amacım Mehmet Kaplan'la görüşleri, yargıları üzerine bir tartışmaya girmek değil. Yalnızca bilgi yanlışlarına, uygulanan ters yönetime değineceğim:

1. "Düello" şiiri "Varlık" dergisinin Ağustos 1969 tarihli sayısına seçilerek alınmıştır. Bu şiir, ilk olarak, Mart 1967'de, yani devrimci gençler birbiri ardına öldürülmeye, çeşitli amaçlarla silahlı eylemlere itilmeye başlanmadan önce, "Yeni Dergi" de çıkmıştı.

2. Ülkü Tamer Marx'çı ya da anarşist olmak bir yana, toplum sorunlarına ilgi duyan şairler arasında bile anılmaz. İleri görüşlü, sosyalizme eğilimli, ama politikadan hoşlanmayan bir sanatçıdır.

3. 1960-1970 yılları arasında Türkiye'de gerçeküstücü bir şiir akımı görülmemiş, 1960 öncesinin Kapalı Şiir akımı, gittikçe gücünü yitirerek, bu yıllara da uzanmıştı. Bu akımın gerçeküstülikle bir ilgisi olmadığı gibi, Marx'çılıkla da bir ilgisi yoktur.

1970'lere gelindiğindeyse Yeni Dergi'nin tutumunu beğenmeyip, "daha kavgacı ve daha atak" olmakla eleştirenler çıkar. Bu eleştirileri derginin 51. sayısında, "Yeni Dergi'nin Yeni Düzeni Üstüne" adlı yazısıyla Memet Fuat şöyle yanıtlar: "Böyle düşünenlere, doğru olduğunu inandığımız tutkumuzu savunmak için çok yazı sunduk. Devrimcilikte son uçlara gitmiş kimselerden çeviriler yaptık. Örnekse Fidel Castro'nun şu sözleri onlar içindi: «Devrim yalnızca umutsuz gericilerden, karşı devrimcilerden vazgeçmelidir. Bütün öteki aydınlara ve yazarlara olum-

4. Ülkü Tamer İkinci Yeni şiir akımı içinde adını duyurmuş bir şairdir. Imge şiiri yazar. Sembolist değildir. İmgelerinin ardında başka anlamlar aramak gerekmez. Bir anda saçlara yuva kuran kırımlar, yoksul böceklerin resim çeken gazetecisi güzel imgelerdir yalnızca.

5. Şiirin ilk dizelerinin "çarşımanın sosyal sebeplerle değil, psikolojik sebeplerle yapıldığını açıkça ifade" ettiği doğrudur. Çünkü şiir bir düelloyu anlatıyor. Bir düello çevresinde imgeler kuruyor. Anarşik çarpışmalarla ilgili bir yoruma ipucu olacak tek sözcük yok içinde. Mehmet Kaplan, anlaşılmasa bir yöntemle, önce şiirin bütününe bir yakıştırma yapıp sonra çözümlemeye geçmiştir.

6. Diyelim Ülkü Tamer hiçbir ipucu vermeden, "kendini göz göre göre harcayan devrimciler" için bir şiir yazdı, diyelim yapılan yakıştırma doğrudur, o zaman bu şiir gerçeküstüçülük altına gizlenmiş Marx'çı düşünceler diye nitelenebilir mi? Kesinlikle hayır. Marx'çılığın kaçınılmaz gördüğü "çarşıma", böyle, "seninle çarpışmak kişiliğimi pekiştirir benim", ya da "ölürsem güzel bir ölü olurum" diye yürütülecek bir çarpışma değildir. Marx'çılık stratejiye, taktiğe çok önem verir, hiç bir durumda "yenilsem yenilirim, ne çıkar yenilmekten" diye kavgaya girişmez. Yapılan yakıştırmanın, Ülkü Tamer'i, tam tersine, Marx'çılıktan ne kadar uzaklara düşürdüğünü anlamak için Lenin'in şu sözlerini okumak yeter: "Savaşın düş-

lu bir politikası olmalıdır. Devrim, gerçek durumu kavramalı ve devrimci olmayan bütün sanatçı ve aydınların Devrimde çalışacak ve yaratacak bir yer, devrimci olmamalarına rağmen yaratıcı ruhlarını ortaya koyacak fırsat ve özgürlük bulmalarına imkan vermeli- dir.»

Memet Fuat'ın bu yanıtına rağmen Yeni Dergi'den kopanlar olur. Halkın Dostları, Gelecek gibi "daha kavgacı ve eylemci sanat" anlayışının ağır bastığı dergiler bu yıllarda kurulur.

1960 sonrası edebiyatımızın geli-

man için elverişli olduğu açıkken, savaşın bizim için elverişsiz olduğu besbelliyken, savaşı kabul etmek bir cinayettir."

Mehmet Kaplan görüşlerinin doğruluğunu pekiştirmek amacıyla şairin "Yazın Bittiği" adlı şiirini de çözümlemiş. Okuyalım:

"Ülkü Tamer'in yazdığı diğer şiirlerde de savaş, ölüm ve kahramanlık havası vardır. Aşağıdaki şiiri de şair konuyu ferdi bir kahramanlık özlemi olarak değil de, savaşarak ölenleri yüceltmek için söylüyor:

YAZIN BİTTİĞİ

Yazın bittiği her yerde söylenir,
Böyle kırmızı kalkan görülmüştür,
Ölüleri örten yapraklardan başka.
Çünkü sahiden yaz bitmiştir,
Göle bakmaktan usanır insan,
Koru tutmaktan, yol gözlemekten;
Çadırlar toplanır, yaralar sarılır;
Durgun bir yolculuk, uzun bir şapka,
Artık yaprakları beklemektedir.

Aşk mıdır kış gelince başlayan,
Beyaz bir kılıçla yürüyen aşka...
Bırakmaz olur kuşlarını ülkeler,
Yazın her yerde bittiği söylenir;
Yorgunluklar çoğalır silahlardan sonra;
Kardan mezarları görülür ıssızlığın,
Ölü öpüşlerin koyuluğuyla...
Aşk kalmıştır otlarda yılı götüren,
Cesur savaşçıları taşıyan kışa.

mesinde önemli bir role sahip olan Yeni Dergi, 128. sayısında "görevini tamamlamış" olduğunu belirten bir yazıyla okurlarına veda eder. Memet Fuat bu yazısında kısaca şunları söyler: "Bugün çok sayıda sanat dergisi çıkıyor. Aralarında Yeni Dergi'ye benzeyenler olduğu gibi, çeşitli yönlerden Yeni Dergi'ye üstün olanlar da var. (...) Bugünkü anlayışıyla görevini tamamlamış olduğuna inandığımız Yeni Dergi'nin, öbür dergilerin yanı sıra sürüp gitmesinense, boş bir alanda, eleştiri alanında bir şeyler yapmaya çalışmasının daha yararlı olacağı kanısındayız."■

D A Ğ A R C I K

Her yerde yazın bittiği söylenir,
Çürür çiçeklere yapışan kanlar;
Belki uzaktan iki atlı yaklaşır,
Belki yakından iki yaprak kalkar;
Akşamın örtüsü derelerde yakanır,
Gökyüzünü görünce gecenin devî,
Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar,
Cüceler bunu bilir, gürgenler bilir,
Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.

"Şiirin bütününe ölümlerin yarattığı hü-
zünlü havaya uygun bir sonbahar havası
hakimdir. Her parçada tekrarlanan:

Yazın her yerde bittiği söylenir

msurai, şiire hem bir musiki temin eder,
hem de psikolojik havayı yaratır.

"Şiirin diğer mısralarında, bu mısraa
hakim olan 'her, yer, söylenir' kelimeleri-
nin (-r) konsonu tekrarlanmıştır: Görül-
memiştir, ölümler, yapraklar, uzanır, vs.
Arada başka kafiyeler de vardır: başka,
şapka, saka, sonra...

"Zaman olarak sonbaharın seçilmiş ol-
ması, yukarıda da belirtildiği gibi, ölüm
temine uygundur. Tabiat adeta savaşçıla-
rın ölümüne iştirak eder:

Böyle kırmızı kalkan görülmemiştir
Ölümleri örten yapraklardan başka.

"Burada sonbahar yapraklarını 'kırmızı
kalkan'a benzetmesi, şairin her şey sa-
vaş fikri arkasından baktığını gösterir.

"Şiirde savaşçıların savaştığı ve öldü-
ğü dekor, çağrışım uyandıran bazı keli-
melerle anlatılmıştır. Fakat manzarayı
meydana getiren unsurlar insanla ilgili
olarak tasvir edilmiştir. Birisi savaşçıları
bekler. 'Koru tutmaktan, yol beklemekten
usanır'. Çadırlar toplandıktan sonra yola
çıkılır. Kış başlamıştır:

Kardan mezarları görülür ıssızlığın

Aşk kalmıştır otlarda yılı götüren

Cesur savaşçıları taşıyan kışa.

Çürür çiçeklere yapışan kanlar.

"Bu şiirde de savaşı, savaşçıları, ölü-
mü, tabiat unsurlarını kullanarak 'yü-
celtme' ve 'güzelleştirme' fikrinin ön
planda geldiği açıkça gözükmektedir. Şii-
re hakim olan yalnızlık havası, burada ba-
his konusu savaşın bir 'cephe savaşı' de-
ğil, bir 'gerilla savaşı' olduğunu
hissettiriyor.

"Şiirin son mısralarında geçen 'dev' ve
'cüce' kelimeleri arasındaki kontrastla bu
kelimelerin kullanış tarzı dikkati çekici-
dir.

"Gecenin devî gökyüzünü görünce'
şapkasını çıkarır, 'şapkasından yıldızlar
dökülür'. Burada bir fikri gizlemek için
sembolik bir ifadeye başvurulmuştur. Öy-
le sanıyorum ki, burada bahis konusu
olan 'gecenin devî' kelimesi ile kasdolu-
nan Dev-Genç'tir. Cüceler ise onları kü-
çümseyen insanlardır.

"Yaz bitmiş, kış gelmiştir ama 'cesur
savaşçıların savaşı sona ermemiştir. On-
lar savaşlarını-aşklarını-'beyaz bir kı-
lıç'la kışın da sürdürürler. Herkes bilir
ki, bu savaş ölen ve mahkûm edilenlerle
bitmemiştir:

Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.

"Burada 'aşk'ın mecazi mânâda, savaş-
çıları savaşa ve ölüme sürükleyen, içleri-
ne yerleşerek bir ihtiras haline gelmiş ide-
olojik inançları ifade ettiğini belirtmeğe
lüzum yoktur sanırım." (s. 545-547)

Mehmet Kaplan'a, çözümlemeciliğin
doruğuna ulaştığı bu noktada, şu bilgiyi
versem ne düşünülür acaba:

"Yazın Bittiği" şiiri 1960 yılından ön-
ce yazılmış, şairin Ekim 1960'da yayımlan-
mış olan "Gök Onları Yanıltmaz" adlı
kitabında yer almıştır.

Evet, 1960! Hangi "gerilla savaşı"! Ne
Dev-Genç'i! Falcı mı Ülkü Tamer, gele-
ceği mi okumuş, 1960 yılında!?

Mehmet Kaplan yeni Türk şiiri karşı-
sında yalnız bilgisiz değil, ilgisiz, sorum-
suz da... İnsan ele aldığı şairin önce bir
kitaplarını karıştırır, neyi ne zaman yaz-
mış ona bakar, varsa yazılarını, konuşma-

larını okur. Ülkü Tamer ünlü bir çevir-
men üstelik. Neler çevirmiş acaba? Ço-
cuk imgelemine yakınlığı, çocuk kitapla-
rına düşkünlüğü var mı? Nerede
okumuş? Hangi yabancı sanatçıları se-
ver? Imge dünyasında Ortaçağ şövalye
yaşamını anlatan romanların etkileri gö-
rülür mü?

Hayır, ilgilenmiyor Mehmet Kaplan
böyle şeylerle. "Varlık" dergisinin Ağus-
tos 1969 sayısında Ülkü Tamer diye bir
şaire rastlamış. Önemli olan eldeki "me-
tin"dir! Silahlardan, savaşçılardan söz
ettiğine göre de şair anarşisttir! Yakıştır
yakıştır, çözümle...

Yok canım! O kadar kolay değil!

Profesörsünüz yıllardır sıra sıra öğren-
ciler oturuyor Üniversite'de önünüzü.
Bilim ahlaki diye bir şey olduğunu her
halde duymuşsunuzdur!

"Yazın Bittiği" yalnızca bir aşk şiiri-
dir. Yanılmıyorsam, olmayan bir aşkın
şiiridir, Ortaçağ dünyasından getirdiği
imgelerin güzelliği adına yazılmıştır.

Mehmet Kaplan'ın yaptığı çözümleme-
lerin doğruluğuna kesin inancımı göste-
ren kaygılamış da çok ilginç:

"Bu nevi şiirleri tahlil ederken, adeta
suçluları ihbar ve teşhir eden bir insanın
durumuna düşmek endişesi taşıdığımı
itiraf edeyim. Metinleri anlamaya çalışır-
ken, bir zorlama yapmadığımı sanıyo-
rum.

"Bir milliyetçi olarak Türkiye'yi böl-
mek isteyen anarşist ile komünistleri, bir
insan olarak kan dökmeyi yüceltenleri
tenkit hakkındır. Fakat burada benim va-
zifem, metinleri doğru olarak tahlil et-
mektir. Tahlil esnasında bu nevi fikirlerle
karşılaşır ve onları ortaya koyarsam, aca-
ba ilmi araştırmanın dışına mı çıkmış
olurum?" (s. 547)

Mehmet Kaplan'ın şunu iyice anlama-
sını isterim: Yaptığı, suçluları "ihbar ve
teşhir" değil, suçsuz bir insana "iffira"
etmektir. Uyguladığı önyargılı, bilgisy-
e incelemeye dayanmayan "yakıştırma"
yönteminin ise, "ilmi araştırma" ile
uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur.

Yeni Dergi, Sayı 112, Ocak 1974

YANKI KAYALIKLARI

Hidayet Karakuş

Öğrenciliğimde iki şeyi büyük bir tatla yapardım: Mütalâ saatlerinde kitap okumayı bir, bir de atlas üzerinde dağları, nehirleri, ovaları, yaylaları, okyanusları, gölleri... düşlemeyi. Belki de bu yüzden yıllar sonra Rimbaud'un Sarhoş Gemisi beni de sarhoş etti.

Okumalarım düşlerimi beslerdi. Romanlarda, öykülerde anlatılan yerleri, çevreleri kafamda hazır bulurdum çoğu zaman. Böyle bir yer olabilir mi, diye sormadım hiç. Belki de yaşamın büyüyle anlatılana tümüyle inanıştı benimkisi. Gerçekte, düpedüz anlatılanı beynimde canlandırmanın, kimi zaman bildiğim, kimi zaman türlü görüntülerle beynimden hazır olan çevreye oturmanın bir tadı vardı.

Atlaslarda geçtiği yerleri izlediğim, çıktığı kaynakların nasıl olabileceğine kafa yorduğum ırmakları kimi zaman bir filmde gördüğüm ağırbaşlı bir ırmağa, kimi zaman düşlerimde bir denizin parçası gibi görünen, bütün mavlığıyla taşların üzerinden sekerek geçip giden, üzerindeki teknenin heyecanla denize ulaşmaya çalışırken dansettiği suya benzetirdim.

Bütün dünyayı atlas üzerinde dolaştım durdum çocukluğumda.

Bir gün elbet okullar bitecek, yaşamın büyü, engin yolu önümüzde açılacak, ben de binbir umutla dünyayı 'fethetmeye' çıkacaktım. Kim durabilirdi düşlerimin önünde!

Sırtımda azık ve kitap torbasıyla yollarda görürdüm kendimi. Bir derviş olurdum, bir keşiş... Bütün dinsel merkezleri dolaşıp bütün tapınaklarda konaklayarak Kazancakis gibi inançlarının köklerini arar, büyük düş kırıklığıyla mı ya da büyük bir uyanmayla mı kendime ge-

lir; dünyaya yeniden biçim vermek üzere bir başka yola düşerdim. Sırtımda yine azık torbası, içinde kitaplarım, kalemim, defterim.

Nereden çıktı kalem, defter?

Bilmiyorum; daha kendimden kaçıp düşlere sığındığım, çevreme gizli açık meydan okuduğum zamanlarda olsa olsa yazmanın yarattığı ayrıksılığı sezmişimdir.

Kazancakis'in El Greco'ya Mektupları'na benzer şeyler mi yazmak istiyordum; belki ama o zamanlar Kazancakis'i tanımamıştım daha. Hem o 'keşiş'in torbasında kalem kâğıt var mıydı? Anımsamıyorum.

Gerçekte kim olduğumu bilmek istiyordum sanırım. Bildiğim sandığım çocuğun git gide elimden kayan bir varlığa dönüşmesi gibiydi büyümem. Okumalarım arasında kendimi sözcüklerle sınamak istedim. Başka türlü tanımak gelmedi aklıma kendimi. Kendi haz bölgelerini içgüdüsel devinimlerle keşfeden süt çocukları gibiydim.

En azından okurken farklı olduğumu duyumsattılar bana. Demek herkes okusaymış, önemli bir ayrım görme-yecektim kendimle başkaları arasında. Belki de bu yüzden başlangıçta kolay gibi gelen, gittikçe zorlaşan bir yola düştüm. Düştüm, çünkü artık başka bir işe yaramaz görüyordum kendimi.

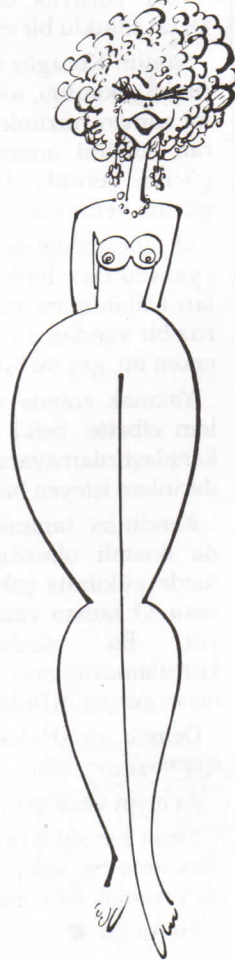
Yazmaya başladığım

günlerde buldum sözcüklerin kendi dağarcıklarında sakladığı anlam kutucuklarını. Kırılarda, bizim kırılarımızda ballık dediğimiz çiçekler vardır. Çiçeği taç yapraklarından çekince küçük bir torbacıkla çıkar. O torbacığı emmeyi çok severdim çobanlık yaptığım çocukluk günlerinde. Dilin üzerine bir tatlı yayılır. Azıcık hemen. O tatlıya benziyordu, o çiçeğin taç yapraklarının dibindeki torbacığın içinde saklı duran tatlıya, sözcüklerin anlamı.

Çağrılarını da demek o zaman işittim sözcüklerin.

Sen diyorlardı yoldaşımızın. Rengin bizde saklı. Bütün sesler bizden geçer. Ağlamak için bile bizden ses isteyeceksin!

O günden sonra daha çok sözcük, daha çok ballık tatmak için uğraştım durdum. Onları anlamak, seslerini sağlamak için çalıştım, koştum.

Kitapların yoldaşlığı; sözcüklerin tadı, sıra arkadaşımın sevecenliğinden de, sevdiğim kızın başımdan uğultular estiren öpücüğünden de kalıcıydı. Hiçbirinin bana ihanet etmeyeceklerini erken keşfettim sanırım.

Bozuk saatleri onarırdı arkadaşım.

Ben kitap okurdum. Ara sıra gülmseyerek bana bakar, yine işine dönerdi sırada. Gözlerinin okumaya dayanmadığından söz ederdi; hiç aklıma gelmezdi saatleri onarmaya gözlerin nasıl dayanıyor, diye sormak. Kol saatlerinin dişlilerini, vidalarını okuduğum kitapların harfleriyle karşılaştırırdım.

Beni mi kandırıyordun?

Sanmam.

İnsanları eleştirmeden, işlerine karışmadan, onları olduğu gibi kabul edip kafamda yarattığım çekmcelere yerleştirdim. Onlarla sorunum olmazdı hiç.

Hâlâ saat onarıyor bir anlamda. Bir ilkokulun, bir türlü yerine oturmayan zaman çizelgesini saatler ileri alınca başka türlü, olağan saate döndürünce başka türlü hazırlıyor. Hükümetin zaman ayarını tutuyor bir bakıma. Ama pratik çocuktu. İnanıyorum ki birkaç seçenek birden hazırlanmıştır. Sümeninin içinde duruyordur.

Sanırım şimdi aksayan şey kendi saatidir. Artık dişliler, zemberekler yok. 'Zaman' dijital saatlerin elinde kaldı! Zamane saatleri işte!

Nedense hiç merakım olmadı böyle teknik işlere. Sözcüklerle boğuşmanın yarattığı özgürlüğü yakalamıştım artık.

Kalemi, kâğıdı 'farklı' olmak için aldığımı biliyorum bugün. O günlerde kendime bile söyleyemediğim, çocuksu gururumla gizlediğim bu gerçeği yazımın başından beri yineleyerek günah mı çıkarıyorum acaba? Niye günah olsun! Olsa olsa kendimi tanıma sürecinin bitmediğini anlıyor; ulu ruhlara yönelerek kendini arıtmaya çalışsan, bu yüzden büyüler yaparak toteme karşı işledikleri suçun bayramını yapan yerliler gibi kendime karşı

işlediğim suçun şenliğini kutluyorumdur.

Şimdi artık sevişmeye benziyor yazmak.

Belki de başından beri öyleydi. Ne ki ne karşı teni tanyordum, ne derinlerde yüzen bir ruhun girdaplarından haberim vardı. Şimdi de hep acemi, hep toy bir delikanlı yaşıyor içimde. Beni yöneten de o, kalemi elime tutuşturup konuları önüme yağın da.

Sait Faik'in "yazmasam ölecektim" dediği nokta o kadar yakın ki!

Yazma bir eylem midir?

Yoksa sabırlı, uzun bir yürüyüş mü? Eylemde süre daha sınırlı, daha tez bir edim varmış gibi geliyor bana.

Oysa yürüyüş hazırlık gerektiriyor, birikim gerektiriyor, plan gerektiriyor, güç gerektiriyor.

Hoş yürüyüş de bir eylemdir. Uzun soluklu bir eylem.

Samim Kocagöz'ün son zamanlarında yakındığı, unutamadığım, kimi zaman hüznle sesimi karcıktıran sözünü anımsıyorum: "Zihin gücüm yerinde de Hidayet, fizik gücüm yetmiyor."

O, güçsüzlüğümüzü geciktirmek, yazabilirken biriktirdiğimiz konuları alabildiğine yazmak mı istiyoruz bir yandan da. Onun telaşı için erken mi, geç mi bilemiyorum.

Yazmak eninde sonunda bir eylem elbette, belki de hiçbir güçle karşılaştırılmayacak kadar etkileri derinlere işleyen bir eylem.

Kendinizi tanımayı bırakıp çok da önemli olmadığımızı anladığınızda yükünüz çok hafifliyor doğrusu. O zaman yazacak şey çoğalıyor. Bu yüzden kendinden kurtulamayanların yazdıklarında insan gerçeğini bulmak zorlaşıyor.

Demek şimdi kendimi tanımak için yazmıyorum.

Ya niçin yazıyorum?

Yankı kayalıklarına bir ses bırakmak ama bu sesi bırakırken de bir işe yaramak istiyorum.

Hepsi bu. ■

KIRK YIL ÖNCEKİ BİR YAZI

Naim Tiralı

Gazete ve dergi ciltlerinde kalan yazılarımı bir araya toplarken, bundan kırk yıl önce Yenilik Dergisinde yayımlanmış bir çevirimle karşılaştım. Ünlü İtalyan sinema yönetmeni ve oyuncusu Vittorio De Sica'nın kaleminden çıkmış bir deneme.

İyice anımsıyorum: Haftalık bir Fransız sanat gazetesinde görmüş ve çok beğenmişim Vittorio De Sica'nın "Realite Artistik Değildir" adlı yazısını.

Yeniden okudum. Ellili yıllarda Avrupa sinemasında başlayan gerçekçi akımın öncülerinden De Sica, tiyatro ve sinema deneyimlerine dayanarak, gerçeğin kendi başına sanatsal olmadığını ne de güzel anlatıyor.

Evet, güzel anlatıyor anlatmasına da, 19 Haziran 1953 günü Yenilik'te yayımlanan bu yazı, aradan kırk yıl geçtikten sonra, dil yönünden, acaba bugünün genç okurları için, kolayca kavranabilir bir yazı mıdır?

Bizim Kuşak için, kuşkusuz anlaşılacak bir yanı yok sanırım. Gençler, kimi sözcükler için sözlüğe başvurmak zorunda kalsalar bile, Vittoria De Sica'nın denemisine, kırk yıl önce çevirdiğim durumyla, hiçbir sözcüğüne dokunmadan, günlüğümde yer vermeyi uygun buldum. Böylece kırk yılda Türkçemizin nereden nereye geldiği de, daha yazının "Gerçek Sanatsal Değildir" olması gereken adından başlayarak, somut bir biçimde ortaya çıkacaktır sanıyorum.

İşte,
VITTORIO DE SICA'nın,
sözünü ettiğim
"REALİTE ARTİSTİK DEĞİLDİR"
başlıklı yazısı:

"Tiyatroya intisabımı babama borçluyum. Mahcup bir delikanlıyım. Eğer bir banka memuru olan babamın daimi teşvikleri olmasaydı, imkanı yok bu sahaya atılamazdım. Sinemayı fazla kaba ve ruhsuz buluyor, sinemadan korkuyordum. O sıralarda, içinde arslanlar ve gladyatörler bulunan, imparatorluk Romasına veya Kitab-ı Mukaddese'e atfen kolayca hazırlanan tarihi filmler rağbetteydi. Amerikan film sanayiinin kendi zevkince perdeye aksettirdiği İtalya'yı herkes beğeniyordu.

Ben tiyatroya tutkundum. Sinemanın aktörü hiçe saymasını bir türlü hazmedemiyordum. Palermi'nin bana yaptırdığı birkaç denemeden sonra, nefretle yemin ettim: Bundan böyle kimse beni bir kamera karşısında görmeyecekti.

Fakat iktisadi kriz yüzünden, hayat fakir artistler için çekilmez bir hal almıştı. Ve herşeye rağmen de yaşamak lazımdı... Mario Camerini, 1932 de «İnsanlar, Şu Kaba Mahlûklar» filmi nin baş rollerinden birini teklif etti. Kabul ettim. «Geçip Giden Maona» şarkısını da o filmde söylemişim. O andan 1940 yılına kadar bir çok filmde rol aldım. Artık, sinemada aktörden nasıl faydalanılacağına hâlâ bilinmediğine kanaat getirmiştim. Hele kameranın imkanları, hesaba bile katılmıyordu. Kendi kendime: «Nasıl oluyor da» diyordum. «hâlâ sinemayı tiyatrodan ayıramıyorlar. Nasıl oluyor da kamerayı, insanın yaşadığı her yere sokmayı arzulamıyorlar?..»

Bilhassa Carmine Gallone ile «Manon»u çevirirken, alışılmış adetleri çiğnemek suretiyle, böyle bir konudan bile çok şeyler çıkarılabileceğinin farkına vardım. Bu hususta yanılmış olduğumu da Clouzot bilahare isbat etti. Düşündüklerimi sinema sana-

tına getirmek istediğim yenilikleri, kuvveden fiile çıkarmak için her şeyden önce prodüktörleri ikna etmem lazımdı. Bu yüzden üçü santimental komedi olan dört film çevirdim. Asıl daha sonra çevirdiğim filmler: «Çocuklar Bize Bakıyor», «Gökyüzünün Kapısı» ve «Sciussia», bilhassa bu sonuncusu cesaretimi artırdı. Ama «Sciussia» ile hem seyircinin, hem de prodüktörlerin itimadını kat'i olarak kaybettiğimi hissediyordum. Neyse ki, nihayet arzu ettiğim filmleri çevirebileceğim diye bu itimat sarsılmasını kaale aldığım yok-

tu.

Bir gün Roma sokaklarının birinde bir sahneyi filme çekiyordum. Bu sahnede bir çocuk bir zencinin çizmelerini boyuyordu. Yoldan geçen biri bana dönerek: "Bunu filme almaya utanmıyor musunuz?" dedi. Hayır, utanmıyordum. Zira, hakikati olduğu gibi söylemenin vicdan huzuru içindeydim.

Neo-Realizm denen cereyan insiyaki bir hareketten, harp aleyhtarlığımızı haykırmak için duyduğumuz şiddetli arzudan doğdu.

G Ü N L Ü K

Mütevazi ve küçük insanların ızdıraplarının bütün dünyaca duyulması lazımdı. Bombardımanlara, açlığa bir dereceye kadar tahammül ediliyordu, ama terkedilmiş çocukların kötü yollara sürüklenmeleri feci bir cinayetten başka bir şey değildi. Yabancı memleketlerde, filimlerimizin söylemek istediği gayet iyi anlaşıldı.. Bu suretle «Roma Açık Şehir» ile «Sciuscia» filmlerinin başarıya ulaşması da kabil oldu. Bu filmler, sinemada yeni bir zihniyetin doğmasına yardım etti. Artık kamera, açık havadan korkmuyordu. «Sciuscia»yı hazırlarken seyircinin karşısına, sadece kuru bir iddianameyle çıkmayı değil, çocuklara iyice yaklaşmış, sihirli dünyalarının bütün şiirini duyurmayı istiyordum.

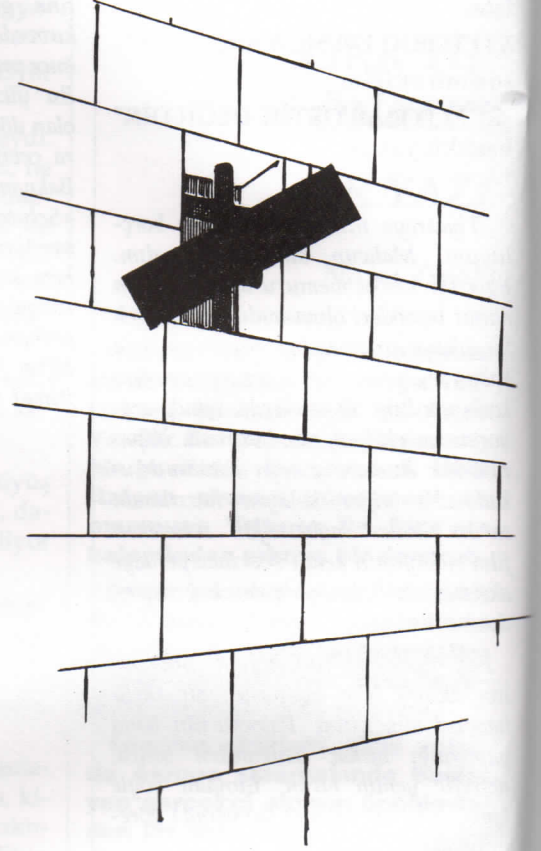
«Bisiklet Hırsız», «Milyoner Napoli» ve «Umberto D» adlarını taşıyan filmlerim de, aynı endişeyle hazırlanmış, aynı soydan filmlerdir.

«Son istasyon» ile ani olarak sosyal meselelerden uzaklaşıp klasik bir film hazırlamayı istedim. Bir aşk hikayesinin seyirci için bir tuzak olduğu malum. Bu filmimde tiyatronun üç unsuruna riayet edeyim derken ateşle oynadığımı farkındayım. Vak'a tek bir dekor içinde, bir garda, bir buçuk saatlik bir zaman zarfında cereyan eder.. Bu filmin «Kısa Tesadüfler» ile benzerliği mutlak ve katidir. Her iki filmin de söylemek istediği şey aynıdır. Bir kadın sevdiği erkek ile vazifesi, yani kocası ve çocukları arasında bir seçme yapmak zorundadır. Hiç de yeni olmayan bir durum. Ama bunu anlatmanın yüzlerce şekli vardır. Ben, daha ziyade baş roldeki iki artistin hissettiklerini en küçük noktalarına kadar zaptetmek, garın o kendine has hayıhuylu havasını, peronlardaki veda sahnelerini vermek istedim. Son sahnedeki diyalogun yeknesak ve beylik oluşu tesadüfi değil, bilhassadır. Orada, aşık kadını tesiri altına alan bütün duyguları, en küçük teferruatına kadar verebilmeğe zorladım kendimi.

Charlie Chaplin, filmlerim arasında en çok «Umberto D» isimlisini beğenir. Bence de en iyi filmim odur. Ama

bir de çekim gücülüğü hesaba katılırsa, en zor ortaya koyduğum filmin «Son İstasyon» olduğunu söylemeliyim. Filmi, her gece saat yarım ile sabahın beşi arasında, seyrişeferin durduğu zaman çekiyorduk. Ve her gece, bu bomboş garda, yolcuları (papazlar, işçiler, askerler ve orospularıyla), memurları, gelen ve giden trenleriyle yeniden bir gar canlılığı yaratmak lazım geliyordu. Peki ama denilecek, niçin hakiki memurları, hakiki yolcuları, kısaca garın hakiki halini çekmeyi tercih etmedin? Cevap vereyim; çünkü realite kendi kendine artistik değildir. Realitenin, artistik olabilmesi için şekil değişikliğine ihtiyacı vardır.

Bütün filmlerim gerçek vak'alardan mülhemdir. Zavattini veya Amidei senaryolarını bu vak'alara dayanarak yazarlar. «Napoli Altını» isimli yeni çevireceğim filmin mevzuu Giuseppe Marotta'nın kitabından alınmadır. Marotta, kitabında, Napoli'lilerin ölüm karşısındaki dehşet verici sabrını tasvir etmek istemiş. Daima şarkı söyleyen, günde bir veya iki saatten fazla çalışmaya kat'iyen yanaşmayan, bütün işi gücü denizi ve güneşi seyretmekten ibaret olan Napoli halkının ruhuna nüfuz edebilmek için, Napoli'de yaşamış olmak lazımdır. Napoli'li ölümden korkmaz. Onun için, öleceği günün de, hayatının öbür günleri gibi, bir bayramdan farkı yoktur. Bu filmimin kahramanları, Çehov'un tipleri gibi tuhaf, garip tiplerdir. Mesela; zengin bir adam, dul bir kadın ve bir boynuzlu herif bunlar arasındadır. Hepsinin kendi ölümleriyle karşı karşıya gelişlerini, ayrı ayrı göstermek istiyorum. Ölüm karşısındaki aksülamellerinde, samimiyetle şarlatanlık birbirine karışmıştır. Dul kadın, intihar etmek ister gibi görünmek zorundadır. Dostları ise güya buna mani olmaya çalışırlar.

Sinema festivalleri, milletlerarası en iyi filmlerin mukayese edilmesini sağlamak suretiyle, seyircilerin heyecan ve alakasını uyanık tutmağa yarar. Jürilerin kararı elbette isabetli değildir. Hatta jürilerin daima yanlışlıklarının adet hükmünden olduğu da söylenebilir. Birçok eserin, keşfedilebilmeleri için senelerce beklemeleri de bunu göstermez mi? Mesela Robert Bresson'un «Boulogne Ormanı Hanımları» filmini düşünüyorum. Bu film şiddetli tenkidlere maruz kaldı. Ve seyirciler uzun zaman böyle bir filmin mevcudiyetinin bile farkına varamadılar. Bugün «Boulogne Ormanı Hanımları»nın, sinemanın yirmi şaheseri arasında sayılmasında herkes ittifak ediyor. Tabiatıyla bir sinema festivalinden, her sene bu ayarda filmler ortaya çıkarması beklenemez. Ama ne olursa olsun Cannes Festivalinin bu sene Clouzot'un o harikulade filmini, «Korkunun Ücretini» bulup çıkarması az şey değildir." ■

Basınköy: 19.6.1993

NÂZIM'IN ROMANINA BU SANSÜR NEDEN?

Remzi İnanç

Büyük ozanımız Nâzım Hikmet'in gördüğüm ilk şiiri, beyaz pehlür kâğıda daktilo ile yazılmıştı ve zor okunuyordu. Kaç elden geçmişti kim bilir?. Aslına uygunluğu makineye çekeninin insafına, en çok da belleğine kalmıştı artık.. Bir kaç yıl sonra **Kurtuluş Savaşı Destanı** yeniden gün ışığına çıktığında (Yön Yayınları, 1965) Nâzım Usta dünyamızdan ayrılmış iki yıl olmuştu.

Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim, bilindiği gibi, Nâzım'ın son eseridir. Fransa'da **Romantikler**, Sovyetlerde **Romantika** adıyla yayınlanan bu romanı, o sıralar Bulgar baskısından ve **Yaşamak Güzel Şeydir Kardeşim** diye okumuştum. Daha sonra 1966'da, yeni kurulan Gün Yayınları'nca **Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim** adıyla yayımlandı ve kısa zamanda ikinci baskıya girdi. Bu roman nedeniyle yayınevi yönetmeni Mehmet Ali Ermiş, çıkarıldığı duruşmalardan birinde yüreği durarak yere yığılıp kalmıştı. Yayın hayatımıza nice güzel kitaplar kazandıran Mehmet Ali Ermiş dostumu burada sevgiyle saygıyla anıyorum.

Nereden nereye.. Bundan birkaç ay önce, Ankara'da bir üniversitede görevli Hollanda'lı dostum Wim, **Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim**'in Bulgar baskısının kitaplığında olup olmadığını sordu benden. Olabileceğini söyledim. Aradım, bulamadım. Otuz yıla yakın bir zaman geçmişti. Aklıma Nâzım'ın Bulgaristan'da basılan tüm eserleri geldi.. Sekiz cilt. Aradığımız roman 7. ciltte idi. Dostuma bu cildi verdim.

Hollanda'lı Türkolog arkadaşım Türk edebiyatını yakından izliyordu ve Nâzım hayranı idi ayrıca. Sözkonusu romanı yakınlarda Adam Yayınlarından (**Nâzım Hikmet, YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BE KARDEŞİM, İstanbul 1993**) okurken, kitapta kimi yerlerin nokta nokta ile geçiştirilmesine bir anlam verememiş, Bulgaristan'da çıkan (**Haz.Ekber Babaef, Nâzım Hikmet, YAŞAMAK GÜZEL ŞEYDİR KARDEŞİM, Sofya, Narodna Prosveta, 1969**) ilk baskısıyla karşılaştırmak istemişti. Dostum üç beş gün sonra benden aldığı kitabı ve karşılaştırma sonucunu getirdi. Metinde gördüğümüz altı çizili satırlar, romanın ilk basımından çeyrek yüzyıldan çok bir zaman geçtikten sonra bile çıkarılan, kısacası sansürlenmiş cümlelerdi. Günümüzde artık yazılıp çizilenlere bakarak romandan çıkarılan siyah harflerle dizilmiş ifadelerin nasıl bir sakınca yarattığını merak ediyor insan.

SANSÜR EDİLEN BÖLÜMLER:

(ADAM: sayfa 9, 5. satır; BULG.: sayfa 341)

Tevkif edecekler sizinkileri de, edecekler. Beni de verecekler İstiklâl Mahkemesi'ne. Verecekler. **Kürt isyanı vesile. En insafsız adamını, İsmeti, yeniden hükümete getirmek için, yeniden İstiklâl Mahkemeleri kurmak için, Mustafa Kemal'in bulduğu vesile. Bu fırsattan istifade ederek, mazisinin öcünü de alacak İttihat ve Terakkiye mânen sadık kalan bizlerden. Neden mi? Kendisi de ittihatçıyken umduğu mevki kendisine verilmedi diye. Politika böyledir. İnsan, inkâr ettiği eski partisine herkesten çok düşman kesilir. Tevkif ettirecek beni Mustafa Kemal, ettirecek, ayağımın azıcık sürçmesini bekliyor, azıcık...**

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmed'in gözleri kamaştı.

(ADAM: sayfa 68, 24. satır; BULG.: sayfa 411)

- Erzurum'da hacılara, hocalara, ite, köpeğe, "Muhafaza-yı Mukaddesat Cemiyeti" diye galiba bir cemiyet kurdurmışlar. Daha şehrin kapısında **namussuzlar** yuhalamış, taş tutmuşlar Suphi'lerin yaylılarını.

(ADAM: sayfa 68, 35. satır; BULG.: sayfa 411)

Burada bir Yahya Kâhya var, kayıkçılar kâhyası, it mi it. Topal Osman'ın adamı. **Kemal'in muhafız kumandanının**. Suphi'lerin motoru az açıldıktan sonra, Yahya Kâhya adamlarını başka bir motora yüklüyor.

(ADAM: sayfa 71, 44. satır; BULG.: sayfa 415)

"Büyük devrimciye, kahramanca şehit düşen yoldaşa, **arslan gibi bolşeviğe** benzermişim," deseydi anlardım, ama, "İyi adama benzermişim," (Yahşi kişiye) demesine şaşıtm.

(ADAM: sayfa 81, 41. satır; BULG.: sayfa 427)

Kapının sağında ilkel komünizmden görüntüler; ara yerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik, kapitalizm filan; kapının solunda, yeni bir toplum düzeni: Dünya komünizmi, ırkların birbirine karışması, sınırsız, hükümete, sınırsız tek dünyanın üstünde tek ırktan, tek milletten, komünist ırkından ve millettenden insan.

(ADAM: sayfa 81, 43. satır; BULG.: sayfa 427)

Anuşka:

- Hep düşünüyorum, dedi insanlar **komünizmde** tek dil konuşunca, bu dil de Rusça olmazsa, hem niye Rusça olsun, belki Çince olur.

(ADAM: sayfa 86, 47. satır; BULG.: sayfa 433)

- Korkuyor musun?

İNCELEME

- Ne korkusu? Değil. Bağırma-
yacağım gibime geliyor, **Orak Çe-
kiç! Yeni çıkan Orak Çekiç! diye**
bağıramayacağım.

- Utanıyor musun?

- Onun gibi bir şey. Hiç satıcılık
yapmadım.

(ADAM: sayfa 88, 39. satır;
BULG.: sayfa 435)

Kerim: "Bizim fırıncılar," diye ba-
ğırdı. Yandaki sokakta, zıpkaları,
başlıkları, kızıl bayrakları, hem ay
yıldızlı, hem ayyıldızsız kızıl bay-
raklarıyla bizim Karadeniz uşakla-
rı.

(ADAM: sayfa 89, 1. satır;
BULG.: sayfa 435/436)

Bizimkiler de, Çinliler de, Sovyet
seçimlerine katılıyor, hatta Sovyet
organlarına seçilebiliyor, sendika-
lara giriyor, Bolşevik Partisine
üye olabiliyorlar. Meselâ ben,
Türkiye uyrukluğundayım, ama
kendimi gösterebilirim Yüksek

Sovyetlerin başkanlığına bile
seçilebilirim. Ne mükem-
mel şey anasını sattığının,
yeryüzünde kocaman bir
toprak var. Sana orda: "Han-
gi dindensin, hangi millet-
tensin, hangi uyruktansın?"
diye sormuyorlar, "başka bir
adamin sırtından geçindin
mi, papazlık, imamlık ettin
mi? Burjuva polisinde, jan-
darmasında çalıştın mı?" di-
ye soruyorlar. "Aa, dedin
mi, uyrukluğun filan kimse-
nin umrunda değil, o koca
toprağın orda doğmuş büyü-
müştün gibi, yerlisi oluyor-
sun. Ne güzel şey anasını
sattığının, ne güzel şey bu iş
Anuşka!

(ADAM: sayfa 91, 24. satır;
BULG.: sayfa 438)

... "Ben bu sosyalist milleti-
ni çok eskiden tanırım, be-
nim de bir bulaşıklığım oldu
bu işe, namuslu çocuklardır,
sen yüreğini sağlam tut, han-
nım teyze, günün birinde na-
sıl olsa... **kazanacaklar partiyi**" fi-
lan gibi laflar etti.

(ADAM: sayfa 97, 6. satır; BULG.:
sayfa 445)

- Arap marap yok. Arap biziz. Biz
**dünya işçi sınıfı yaratacağız insan-
lara sınıfsız, sınırsız, hür kardeş**
dünyasını.

- Sen kendin çıkardın Arabı orta
yere. Bir de beni paylıyorsun.

(ADAM: sayfa 97, 11. satır;
BULG.: sayfa 445)

- Sen o kadar çok girmesen olmu-
yor mu?

İsmail karşılık vermedi. Mırıldan-
mağa başladı en sevdiği marşı:

**Yoldaşlar zındanda,
Taş duvar dört yanda,
Bizimle saflarda değiller.
Geldi kızıl gün hazır olsun mavzer
Gayen için koş kavgaya proleter.**

**Gayen için koş
kavgaya
proleter.**

(ADAM: sayfa 104, 9. satır;
BULG.: sayfa 453)

- Kerim'i yakalamışlar.

- Öyle...

- Hay Allah kahretsin. **Vay peze-
venkler... Nasıl yakalandığını yaz-
mıyor... Hay Allah kahretsin...**

(ADAM: sayfa 105, 14. satır;
BULG.: sayfa 454)

- Yalnız sen değil, işin aslına ba-
karsan, ellerine bıçak verilen Türk
köylüsü de yoktu, o bıçakla kestiler,
ama yoktular. İşin doğrusu bu.
**Kafalarına giydirdiler jandarma
üniformasını, yaptırıldılar bu işi.**

- Ne de olsa, halkımın alınına sü-
rülen kara leke.

(ADAM: sayfa 141, 24. satır;
BULG.: sayfa 497)

Ama, yurt kokusu, yurt sevgisi,
adamlara bağlılık... Adamlar dedi-
ğim zaman kimleri...

- Burjuvaları değil, anlıyorum.

- **Onlar adam değil bana göre, ne
Türk, ne Rus, ne Fransız, adam de-
ğil.**

- **Bana göre de öyle.**

Omuzlarımız birbirine değişiyor.

(ADAM: sayfa 155, 42. satır;
BULG.: sayfa 515)

İsmail portatifine döndü. Düşü-
nüyor: Çarın garmihası germişler **hergele-
ler Ziya'yı.**

(ADAM: sayfa 156, 3. satır;
BULG.: sayfa 515)

Börklüce Mustafa'yı Sultan Mu-
rat'ın deve üstünde çarın garmihası germe-
si gibi. (Bunu Ziya'dan dinlemişti.)
Hergeleler. (Kafası, ansızın başka
yönde işlemeye başladı.) Kerim'le
Ziya'ya yaptıklarını niye bana da
yapmadılar? ■

NÂZİM HİKMET'İN ZORAKI ROMANCILIĞI VE "YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BE KARDEŞİM"

Demirtaş Ceyhun

1935 yılı ortalarında, bir gün, Naci Sadullah, gene "ağır geçim sıkıntıları" çeken Nâzım Hikmet'e, o günlerin en çok satan gazetesi, (kendisinin de çalıştığı) "Son Posta" için, "Bize bir roman yazsana." demiş. Kemal Sülker, "Nâzım Hikmet'in Gerçek Yaşamı" adlı boyutlu incelemesinin 4. cildinde böyle anlatıyor. Nâzım Hikmet de "mavi gözlerinin çocuksu bakışlarını" şaşkın şaşkın Naci Sadullah'ın gözlerine dikerek, "Bilmem ki..." demiş. "Becerebilir miyim?"

Oysa, gene Naci Sadullah ile Nâzım arasında geçen bu konuşmadan öğrendiğimize göre, 1933'lerde Bursa hapishanesinde yatarken de arkadaşlarına (Necmi Usta'ya, Gavur Cemil Hoca'ya, Selim Beyefendi'ye) "Sizleri yazacağım romanda yaşatacağım." diye söz vermiş.

Yani, bir kez de kendisi, 1933'te, Bursa hapishanesinde bir roman yazmayı düşünmüş.

Ama Kemal Sülker'in yazdıklarına göre, Naci Sadullah, "Ethem İzzet bile roman yazıyor." diye kışkırtarak, Nâzım'ı da, bir roman yazabileceğine zar zor inandırabilmiş. "Ve böylece 'Kan Konuşmaz'

romanı ortaya çıkmış." (Sayfa 219)

(Burada, hemen bir noktaya değinmek isteriz: Kemal Sülker ağabey, gene aynı sayfalarda, "Kan Konuşmaz"ın, Nâzım'ın ikinci romanı olduğunu yazıyor. "Para gereksinmesi Nâzım'ı iki roman birden yazmaya yöneltti: Biri 'Kan Konuşmaz', öteki 'Yaşamak Hakkı'. Romanlar bitirilmiş olarak istenmezdi. Beş altı günlük tefrika yazılıp verilir, fiyatta anlaşılır, sonra her gün, ya da iki günde bir dört beş günlük tefrika yazılıp verilir. Nâzım'ın bir romanı da böyle planlandı. Us kardeşlerin gazetesinde, Haber'de 'Yaşamak Hakkı' yayımlanmaya başladı. Ancak ikinci romanın yazılması - yani 'Kan Konuşmaz'- çok yakın arkadaşı Naci Sadullah'ın çabasıyla gerçekleşebildi." diyor.

Kemal Sülker'in savına göre, Nâzım Hikmet'in ilk romanı "Yaşamak Hakkı"dır, "Kan Konuşmaz" ise ikinci romanıdır.

Oysa, Adam Yayınlarında çıkan, Nâzım Hikmet/Toplu Yapıtları/Romanlar-II'de, "Yeşil Elmalar" adlı romanla birlikte yayımlanan "Yaşamak Hakkı", kitapta verilen bilgiye göre, Us kardeşlerin gazetesi "Haber-Akşam"da, Kemal Sülker'in öne sürdüğü gibi 1935-36 yıllarında değil, 1938 yılı Ocak ayında tefrika edilmiştir. Hatta, romanın 1 Ocak 1938'de başlayan tefrikası, Nâzım Hikmet'in, ünlü **Donanma Davası** nedeniyle 17 Ocak 1938 günü apar topar tutuklanması yüzünden, 22 Ocak 1938 günü, tefrikanın altında, "Nâzım Hikmet'in 'Yaşamak Hakkı' romanından elimizde müsvedde kalmamıştır. Tevkifi dolayısıyla kendisinden yazı almak da imkânsız olduğundan tefrikaya devam edemiyoruz." diye bir açıklama yapılarak yarıda kesilmiştir.

Bu nedenle, Nâzım Hikmet'in yayımlanmış ilk romanının, Naci Sadullah'ın da söz konusu konuşma-

sında belirttiği gibi, tefrikası "Son Posta" gazetesinde 29 Mayıs 1936'da başlayan "Kan Konuşmaz" olması gerekir. Gene Orhan Selim imzasıyla yazıp tefrika ettirdiği "Yeşil Elmalar" adlı romanın ilk baskısı 1936 yılında yapılmış olduğuna göre, "Yaşamak Hakkı" o yarım haliyle, olsa olsa Nâzım'ın üçüncü romanı sayılabilir.)

"Kan Konuşmaz"; Son Posta'da tefrika edilmeye başlaması nedeniyle Naci Sadullah'ın Orhan Selim'le yaptığı röportajda Nâzım Hikmet'in de belirttiği gibi, "tezli bir romandır". Romanın adı bile, "soylu kan" tezini savunan ırkçılara bir tepki olarak konulmuştur.

Ulusçuluk adı altında nice dir pazlanan birtakım ırkçı akımlar, o günlerde, Avrupa'da, artık gemi iyice azıya almışlardır. Dünya bir yeni büyük savaşa doğru hızla sürüklenmektedir.

Bu gerici ırkçı akımların yalazları, artık Türkiye'ye de vurmaya başlamıştır. Nicedir pısmuş, pusuda bekleyen ırkçı faşist çevreler, Mustafa Kemal'in, CHP'nin İkinci Kurultayı'nda yaptığı konuşmasında, Cumhuriyeti gençliğe emanet ederken, sözlerini, "Ey Türk gençliği!.. Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur!" diye bitirmiş olmasından da yüreklenerken, gene ayaklanmıştır.

Bu gerici çevrelerin kışkırtması ve aracılığıyla Nâzım için de, 1930'ların hemen başından itibaren yeni yeni davalar açılmaya başlanır. Hatta, bu davalardan birinde, "Manifesto"nun yazarı olmak gibi saçma suçlamalarla tutuklanır ve tam 1 yıl, 3 ay, 24 gün tutuklu kaldıktan sonra, anca Cumhuriyetin 10. Yılı onuruna çıkarılan bir afla kurtulabilir.

Lakin, gene aynı çevrelerin baskısı yüzünden, Babıali'de Nâzım Hikmet adıyla bir iş bulabilmesi olanağı artık kalmamıştır. Çaresiz,

İNCELEME

takma adlarla yazar. Yani, 1934'ten sonra Babıali'de, artık Nâzım Hikmet değil, Orhan Selim vardır.

İşte, bu nedenle, bizce Nâzım Hikmet, Naci Sadullah'ın bir de roman yazması önerisini, geçim derdinden olduğu kadar -belki de daha çok- siyasal inançlarının dürtüsüyle kabul etmiş olsa gerektir.

Doğrusu, "Kan Konuşmaz", bir ilk roman olmasına, üstelik o günlerin tefrika romancılık anlayışına uygun bir biçimde, moda motiflerin kullanılmasına, konusunun bolca rastlantılar üzerine kurulmasına, kimi yerlerde ucuz bir melodramın ağır basmasına, hatta bazan Ahmet Mithat Efendi edasıyla okuyuculara olur olmaz ders vermeye kalkışmasına karşın, bizce, anlatımındaki, örneğin hareketlerin dili geçmiş zaman ki piyle verilmesine karşılık, roman zamanı içinde değişmezliği kesin durumların genellikle geniş zaman kipiyle verilmesi gibi oldukça yeni biçimiyle, daha o yıllarda İhsan İpekçi aracılığıyla senaryo yazarlığı yapmak, belge filmi çekmek gibi sine mayla kurduğu aşırı ilişki yüzünden olsa gerek, oldukça hareketli kurgusuyla, antifaşist çağdaş içeriği ve mesajıyla, daha da önemlisi ne denli gizlenmiş olursa olsun satırların içine sinmiş Nâzım duyarlığı, fantazisi ve şiiriyle, gerçekten kolay kolay görmezlikten gelinemeyecek önemde bir romandır. Hatta, gene bizce, bu romanı, 1950 sonrası romanımızın önemli kanallarından biri olan Kemal Tahir romanının ilk örneklerinden saymak bile olanaklıdır.

Gene Naci Sadullah'tan öğrendiğimize göre, Orhan Selim'in kim olduğu o yıllarda artık herkesçe çok iyi bilindiği için, romanın hemen her satırı, gerek patronlarca, gerek görevlilerce, gerek yetkililerce didik didik edilmektedir. Nâzım da, bunu bildiği için olmalı ki,

Nâzım Hikmet 1951 yılında Bulgaristan'da

romanın ana ve olumlu kişileri olan Gavur Cemal Hoca'ya, Yorgancı Selim'e, hatta Nuri Usta'ya bile sık sık politikadan anlamadıklarını söyletmekte, şayet onlardan birine herhangi bir olayı diyalektikçe uygun olarak kazara yorumlarsa da, hemen onların sosyalizmden, Marksizmden filan kesinlikle habersiz olduklarının altını bilinçli olarak çizmektedir. Nitekim, romanın tefrika edilmesinin siyasal sorumluluğunu üstlenen Ekrem Uşaklıgil de yaptığı inceleme sonunda, "Bu eserde komünizmi izaha ya da telkine çalışan hiçbir satır yok." yargısına varmıştır.

Oysa, Nâzım, gene de duramamıştır. Romanın mesajı veren asıl kahramanı olan, kendi deyimiyle "Seyfi Beyefendinin kan çocuğu, Nuri Usta'nın sosyal çocuğu" Ömer'e, avukatlığa başladığı gün, yazıhanesinin duvarına üç resim astırır. Gazeteden kesilmiş üç resim. Üçü de sakallıdır. Birisinin sakalı aslan yelesi gibi saçlarıyla karışmış, kolalı bir gömlek üstünde dalgalanmaktadır. İkincisinin aşağı doğru kıvrılan kalın bıyıkları altında düz, geniş, müstatil

kesilmiş muntazam sakalı vardır. Üçüncünün sakalı küçük ve sivri-cedir ve çenesinin ucundan kurnazlıkla sallanmaktadır. Avukat Ömer'e ilk işi veren Selami'nin evinin duvarında da "bildik resimler" vardır.

Nâzım Hikmet'in ikinci romanı, yukarıda da değindiğimiz gibi, gene 1936 yılında Orhan Selim imzasıyla yayımlanmış "Yeşil Elmalar"dır. "Yeşil Elmalar"ın da, Kemal Sülker'in anlatımıyla, "Kan Konuşmaz'ın tefrika edildiği sürece, tam 3.5 ay okurları Son Posta'ya bağlamak" gibi bir başarı kazanmasından dolayı Nâzım Hikmet'e sipariş edilerek yazdırılmış olması bizce büyük bir olasılıktır. Çünkü, "Yeşil Elmalar"ın hangi gazetede ve hangi tarihler arasında tefrika edildiği konusunda, elimdeki kaynaklarda bir bilgi yoktur.

Öte yandan, "Yeşil Elmalar" ile "Kan Konuşmaz"ın aynı yılda yayımlanmış olmalarına bakarak, Kemal Sülker ağabey, "Nâzım iki romanı birden yazmaya başlamıştı; Biri 'Kan Konuşmaz', öteki 'Yaşamak Hakkı' adlı romanlar" derken

acaba bir anlık bir dalgınlıkla 'Yaşamak Hakkı' ile 'Yeşil Elmalar'ı mı karıştırdı diye bir kuşkuya düşmek de bizce, 'Yeşil Elmalar' adlı romanı okuduktan sonra doğrusu olanaksızdır. Çünkü, "Yeşil Elmalar", "Kan Konuşmaz" ile uzak yakın bir benzerliği, koştur yanı olmayan, belki çok gerilerdeki mesajı ilerici, ama o yıllarda moda olan magazin romanlarından bile daha geride, inanılmaz derecede abartılı, palavra bir serüven romanıdır. Roman şayet iyi niyetle irdelenirse, belki "her zenginliğin temelinde mutlaka bir sömürü, bir hırsızlık vardır" gibisinden bir doğruyu savunduğu da savlanabilir, ama konusu olsun, kurgusu olsun, anlatımı olsun (bence) hiçbir estetik değer endişesi güdülmeden kaleme alınmış, tıpkı o yılların modası Tarzan filmlerindeki gibi, güya İstanbul'da başlayıp, (romandaki yazışlarıyla) Fransa'nın Nis kentinde süren, oradan Güney Amerika'daki Fransız Güyanı'na uzanan, Avustralya üzerinden Yeni Gine'ye geçen, Pasifik'in bilinmedik adalarındaki akıl almaz yamyam öyküleriyle dolu, gerçekten de Naci Sadullah'ın örnek gösterdiği, Ethem İzzet, Kerime Nadir, Esat Mahmut, Muazzez Tahsin ve benzerlerinin romanları "Yakılacak Kitap", "Vahşi Bir Kız Sevdim" vb. filan gibi, roman bile denilemeyecek düzeyde, sıradan bir magazin romanıdır.

Yarıda kalan "Yaşamak Hakkı" ise, "Yeşil Elmalar"dan da bir adım daha ötededir. Çünkü Nâzım, bu kez de, Türkler için yabancı diyarlarda serüvenler uydurma çalışmaktansa, -galiba biraz da, artık dayanılmaz boyutlara varan faşist baskılar yüzünden- romanın kahramanlarını bile yabancılardan seçmeyi yeğlemiştir. İspanyol Don Pavlo Alvares'li, Pedro'lu, Donya Mariya'lı Konçita'lı, Rosita'lı, Manuel'li bir roman yazmaya kalkışmıştır.

Kısacası... Başlangıçta bir roman da yazmayı, ister inançlarını daha geniş yığınlara duyurabilmek hırsıyla deyin, ister romanı da çok iyi bildiğini yazın çevrelerine tanıltayabilmek amacıyla deyin, belki gerçekten ciddi olarak da düşünülmüştür. Ama ne var ki, bu olumlu yaklaşımla ve özenle kaleme aldığı daha ilk romanının tefrikasında karşısına hışım ile çıkan gizli ve açık sansür, bizce Nâzım Hikmet'i hemen ikinci romanında bu ciddiyetten uzaklaştırmış, romancılığını zoraki hale getirmiştir.

İlginçtir Nâzım Hikmet, bu zoraki romancılığını tutuklandıktan sonra, hapiste, nedense sürdürmemiştir. Şayet, değişik biçimde dev bir roman olarak da niteleyebileceğimiz, o olağanüstü yapıtı "Memleketimden İnsan Manzaraları"nı saymazsak, galiba ta 1960'lara kadar roman yazmayı da bir daha hiç düşünmemiştir. Oysa hapisteyken de, geçim derdi yüzünden takma adlarla yazmayı sürdürdüğünü biliyoruz. Hatta, Kemal Tahir'in Göl İnsanları adlı öyküleri ilk yayımlandığında, bildiğimiz kadarıyla Nâzım Hikmet'in takma adla yazdığı öyküler sanılıp, öyle değerlendirilmiştir kimi eleştirmenlerce. Yani, Nâzım Hikmet'in, bu zoraki romancılığını hapisteyken sürdürmesi olanağı kesinlikle varken, bizce kendisi bilinçli olarak sürdürmemiştir. Hatta, bir zamanlar Orhan Selim adıyla tefrika edilen o kötü romanların, daha sonraki yıllarda Nâzım Hikmet adıyla yayımlanması için bir izin vermiş olabileceğini bile sanmıyorum.

Kafasındaki romanı yazmak için, kim bilir, o zoraki romancılığı döneminin ürünlerinin unutulmasını özellikle mi beklemiştir yıllarca? Ve, hiç kuşku yok, taa 1933'lerde yazmayı düşündüğü, kafasındaki gerçek romanı 1960'larda yazmış; adı, "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim!"

Nasıl unutulur... Rahmetli Mehmet Ali, 1967'de "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim"i yayımladığı için mahkemeye verilmişti ve Nâzım'ı savunurken, (bu romanı savunurken) bir kalp krizi geçirmiş, mahkemede ölmüştü.

İşte, rahmetli Mehmet Ali'nin **Gün Yayınları** arasında 1967'de çıkan kitabın arka kapağında yazıyor; Ünlü Sovyet yazarı **Boris Polevoy** bir konuşmasında "Nâzım Hikmet bu kitabıyla övündüğü kadar hiçbir kitabıyla övünmemiştir." demiş.

Sovyetler'de "Romantika", Fransa'da da "Romantikler" adıyla yayımlanmış olan bu romanı, ilk kez Türkçede yayımlandığı yıl, 1967'de okumuştum. İyi anımsıyorum, okurken nasıl coştuğumu, keyiflendiğimi, çoğaldığımı. Şimdi bir kez daha okudum. Hayır hayır... En az 30 yıl önce yazılmış, ama bugünkü romancılığımız açısından da, böylesine çağdaş, yeni, olgun bir roman... Gerçekten olağanüstü güzellikte. Sanki bir şiir yazıyormuş gibi, romanda tek bir fazla sözcük bulmak olanaksız. 1960'larda, Türkiye'de romanda ve öyküde "dedim, dedi"lerin kullanılması bir biçem sayılırken, Nâzım, daha o yıllarda romanın bugününü görmüş, örneğin "dedim, dedi"leri bile en aza indirmiş, arındırmış romanını. Gene, gerçek zamanla, roman zamanını bugünkü romancılarımızı bile kıskandıracak ustalıkta kullanmış. Örneğin 1925 ile 1960 arasında gidip gelen gerçek zamanı, roman zamanı içinde öylesine ustalıklı geçişlerle vermiş ki, anlatamam...

Kendini, kendi toplumcu bilinciyle tutuklamanın trajedisini anlatan bu özyaşamsal roman, bence, hiç kuşku yok, Türk romancılığının ve romanının da başyapıtlarından birisidir. ■

6-7 EYLÜL OLAYLARINI DÜŞÜNDÜKÇE...

Turhan Oktay

6-7 Eylül olaylarında, ilerici, yurtsever aydınlarımızın haksız yere tutuklanması, ulusunu geleceğin aydınlık günlerine götürmeyi amaçlayan her insanı öfkelenendirir ve öfke kınında durmaz.

6-7 Eylül 1955 olayları, D.P. yönetiminin ve bunların yandaşı olan gazetelerin ve yazarların bilinçsizce ya da çıkarları gereği puslu bir havada düşünen beyin avına çıkmalarıdır bizleri öfkelen-diren.

Bu iktidar ve yazarları, 6-7 Eylül olaylarının 43 komünist tarafından başlatıldığını ve bunların elebaşlarının **Asım Bezirci, Hasan İzzettin Dinamo, Aziz Nesin ve Kemal Tahir** olduklarını bangır bangır bağıyorlar. Adlarını saygıyla andığım bu kışkırtıcılar (!) için çapulcu, talancı, hırsız, saldırgan ve ayrıca Türk Devletinin onuruna, adaletine hakaret ettiklerini söylüyorlardı. Yahudi, Ermeni, Rum mağazalarını hiçbir komünist yağmalamaz. İster sosyalist ister komünist olsun, Enternasyonel Görüş'ü savunur. Irk, dil, din, renk ayrımı yapmaksızın dünya insanlarının eşitliğine, kardeşliğine inanır. Barışa, vicdan ve düşünce özgürlüğüne inanır.

Asım Bezirci, Hasan İzzettin Dinamo, Aziz Nesin ve Kemal Tahir aylarca hapis yattılar.

12 Eylül 1955 tarihli "Zafer" gazetesi bu olayı şöyle değerlendiriyordu...

"6 Eylül hadiselerinin tahrikçileri arasında 43 komünistin bulunması dikkati çekmektedir.

Bunlardan bir kısmı bundan bir müddet evvel meydana çıkarılan gizli komünist partisine mensup kimselerdir. Hadise gecesini Beyoğlu'nda buldukları tespit edilen bu şahıslar halen nezaret altındadırlar. Siyasi polis tarafından yakalanan komünistlerden yedi tanesi evvelce muhtelif sol hareketlere iştirak etmekten sanık olarak, birçok kereler cezaevine girmiş çıkmış kimselerdir."

11 Eylül 1955 tarihli "Milliyet" gazetesi ise, "Bugün değilse hiçbir gün" başlığı altında şunları söylüyordu:

"Meclis, hükümet, siyasi partiler ve halk, 6 Eylül vakiasının geniş ve gizli bir teşkilatça uzun zaman ve evvelden hazırlanmış bir kızıl baskın olduğunda mütefiktir. Komünistler, namlusunu ferdî mülkiyete, sermayeye ve mabedlere tevcih ettikleri silahta, Kıbrıs meselesinden, doğan milli heyecanı infilak maddesi gibi kullanmışlardır. Kıbrıs'ta, Atina'da, Selanik'te(1) ve İstanbul'da birbirine sınımsız bağlı heyecan körükleyicileri de, tertipleycileri de, tatabikçileri de, onlardır. Tek merkezden ve tek plana göre idare edilmişlerdir.(...) Bu alçakların çoğu hâlâ aynı yerlerde aynı vazifelerdedir. Artık gafletleri vatan hainliği derecesine varmakta olan ahmaklar onları hâlâ yanlarında çalıştırmaktadırlar.(...) Eğer yalnız, 6 Eylül vak'asının sokak idarecilerini (2) aramakla kalacaksa mahutların çoğunu yerli yerinde bıraka-

cağız demektir. Devletçe ve milletçe, bu habislerden milli bünyeyi temizlemek için bir iç kurultuş seferberliğine girişmezsek, 6 Eylül vak'a-sından almamız lazım gelen ders yarım kalmış olacaktır.

Bugüne kadar, Türkiye'de bu mel'unlara karşı esaslı hiçbir mücadele yapılmamıştır.

Gafillerin gözlerine mahutların çektiği perdeyi açmanın ve kızıl teşkilatı kökünden kazımının günü bugün değilse başka hiçbir gün değildir."

Hüseyin Cahit Yalçın 13 Eylül 1955 tarihli "Ulus" gazetesinde "Başlayan Tahkikat" başlıklı yazısında, kolluk güçlerini sorumsuzlukla suçluyor, 6-7 Eylül olaylarını Adnan Menderes'e önemsiz bir olay gibi gösterilmesinden kuşku duyduğunu söylüyordu:

"Zabıtamızın durumunu bu ka-

İNCELEME

dar hafife almasını ne suretle izah kaabildir. Ayaklanmanın genişliği ve şiddeti karşısında zabıta acze düşmüş olamaz. Polis teşkilatının ne kadar geniş ve kuvvetli olduğunu yakın olaylar pek güzel isbat etmiştir. Zabıta istediği zaman en büyük toplantıları bile cop ve gözyaşı bombalarıyla dağıtmak kudretini göstermiştir, onun için derhal harekete geçmemesi ve başvekiyle meseleyi ehemniyetsiz gibi göstermesi karanlık kalmış bir noktadır.(...) Atatürk sevgisi ve hürmeti, Türk'ü galeyana sevkedebilir. Yıkıcılığa ve yağmacılığa teşvik edemez.(...) Yıkıcılar ve yağmacılar Yahudi'yi, Ermeni'yi Türk'ü Rum'dan ayırt etmemişlerdir."

İstifasını veren İçişleri Bakanı, İstanbul Emniyet Müdürü, bakanlık emrine alınan üç general bu olayın D.P. iktidarının bir komp-

losu olduğunu kesinlikle biliyorlardı; emir alan polis ve zabıta ekipleri bu nedenle "pasif" durumda kaldılar.

Atatürk gençliğe seslenirken, "Memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar, gaflet, delâlet ve hatta ihanet içinde bulunabilirler." diyordu.

"Beni keşfeden Atatürk'tür" diyen Adnan Menderes, Atatürk'e en büyük ihaneti, gerçilere, yobazlara ödün vermekle yaptı: 1946'dan itibaren başkaldıran şeriatçı görüşleri destekledi. 1949'da Sivas'ın ünlü Nakşibendî Şeyhi İsmail Efendi'nin elini öpüyor; sonraki yıllarda da Said-i Nursi ve benzerlerinden yar-

dım istemiştir. Atatürk heykelleri, büstleri parçalanıyor, T.B.M.M.'nde Arapça ezan okunuyor. Hamdullah Suphi Tanrıöver ve benzerleri CHP kurultayında Atatürk pozitivisminin solculara karşı koymakta yetersiz olduğunu ve din eğitimini geliştirmenin tek koşul olduğunu söylüyor(3). Atatürk, yanına aldığı insanların kimilerinin ilkelerini çiğneyeceğinin ayırımında değil miydi acaba?

12 Eylül 1955'te T.B.M.M. olağanüstü bir toplantı yapmış ve bu toplantıda söz alan Malatya Milletvekili İsmet İnönü olayı sezinlemiş olmalı ki bu toplantıda aynen şunları söylüyordu:

"Meydana çıkacak hakikatlerin Büyük Millet Meclisini ve büyük milletimizi hakkiyle aydınlatmasını Örfi İdareiden mesul olan şerefli askerlerimizden keskin olarak bekleriz. Hakikatlerin ne kadar acı, hatta ne kadar utan-

dırıcı olsa bile olduğu gibi gösterilmesi büyük milletimize karşı tek çaresidir. Asil milletimize karşı şeref borcu ancak bu şekilde ödenebilecektir."(4)

27 Mayıs 1960'tan sonra gerçek eylemcilerin D.P. ileri gelenleri olduğu anlaşılmalı ve cezalandırılmışlardır. Yazımı adını saygıyla andığım Asım Bezirci'nin bir şiiriyle bitirmek istiyorum:

"5. 12. 1962

İnsanlık eşitlik kardeşlik dedim
İşitmediniz
Attınız okları göğsüme göğsüme

Mutluluk özgürlük aydınlık dedim
Anlamadınız
Vurdunuz hançerleri sırtıma sırtıma

İyilik doğruluk güzellik dedim
Dinlemediniz
Öfkeyle geldiniz üstüme üstüme

Sevişmek öpüşmek gülüşmek dedim
Aldırmadınız
Alayla baktınız yüzüme yüzüme

Ama siz ezdikçe beni kırdıkça dövdükçe
Yüceldim İsa gibi güçlendim çoğaldım
Yeşerdim serpildim çiçeklendim gitgide

Her mevsim yeşil şimdi yapraklarım
Dallarım yemişleriyle eğilmekte
Sevinçlerin gülüşlerin direnişlerin
Bende birleşir bütün yürekler şimdi
Bütün mutluluklar bahara ulaşır bende"(5)

(1) Bu olaylardan kısa bir süre önce Atatürk'ün doğduğu evin bahçesine bomba konulmuştur.

(2) Olaylara göz yumdukları gerekçesiyle üç general bakanlık emrine alınıyor, İçişleri Bakanı, İstanbul Emniyet Müdürü istifalarını veriyor.

(3) Ayrıntılı bilgi için, bkz: Doğan Avcioğlu, Türkiye'nin Düzeni, 2. Cilt s. 387-388, Bilgi Yayınları, Şubat 1973.

(4) "Ayın Tarihi" dergisi, Ankara-1955 Sayı, 262, s. 73-74

(5) Bkz. "Sanat ve Toplum" dergisi, Sayı: 4, 1979-İstanbul.

İ N C E L E M E

ASIM
BEZİRCİ
İÇİN...

Turan Alptekin

Sivas'taki korkunç olay öncesi-
nin görüntülerini inceliyo-
rum. Bir fotoğrafta, sevgili ar-
kadaşımız Asım Bezir-
ci, üzgün ve yorgun,
merdivenleri çıkıyor.

Yıllar boyu, yazıla-
rından ve kitapların-
dan, çevirilerinden ya-
rarlandığınız, Pir Sul-
tan Abdal kadar, Fik-
ret'i, Haşim'i ve bütün
bir Türk yenilik edebi-
yatını kendisinden öğ-
renebileceğiniz adam,
bir aydın kafa, karan-
lık bir kalabalığın elin-
de, ölüme doğru yürü-
yor.

Birden, Reşat Nu-
ri'nin "Yeşil Gece"sini,
Kemal Tahir'in "Boz-
kırdaki Çekirdek" ro-
manlarını anımsıyo-
rum.

Sonra, uzaya çıkan
ilk insanı övdüğü için
saldırı ve soruşturma-
lara uğratılan lise öğ-
retmenini; sonra da bir
kasabada, yapılabile-
cek bütün kışkırtmala-
rı ve çekilebilecek bü-
tün çileleri düşünüyö-
rum.

Evet, bu adamları ben
de bir yerlerden tanı-
yorum.

Ancak, biraz dikkatle
bakarsanız, siz, önleri-

ne çıkan her aydınlığa düşman
bu insanların ardındaki asıl
kimliği de görebilirsiniz.

Yalnız o, kendisini görmez-
den gelir, ve bilgisizlik, karan-
lık yayıldıkça durmadan güçle-
nir; hazırlar, başkası öne çıkar;
başkası yargılanır, başkası yar-
gı giyer ve o hep ayaktadır.

Kasabadan politikaya sapan
yolda onun ayak izleri vardır.
Oysa, demokrasiler, gelişmiş
kentlerin, "bourg"ların ürünü-

dür.

Alfred North Whitehead ise
bütün düşünce tarihi iki bö-
lümde incelenebilir diyor:

Demokrasi ve baskı. Barbar-
lık ve uygarlaşma, hıristiyanlık
ve Roma, daha sonra hıristiyan
Roma ve barbarlar; hep bu iki
görünümün zaman içinde al-
dıkları değişik biçimler olagel-
mişlerdir.

Demek görünen, bir demok-
rasi değildir; bu işte bir yanlış-
lık var.

Asım Bezirci, üzgün
ve yorgun, merdivenle-
ri çıkıyor; ve onu oraya
çağırın sorumlu, Cali-
ban'ın gücünün nereye
varacağını, ne yazık ki,
kestiremiyor.

Bezirci, taşra yapısı
içinde, tek başına bira-
kılmış, soyutlanmış,
genç öğretmenin, ka-
ranlığın karşısında da-
yanabileceği tek bir du-
var bulamadığını,
İstanbul'da pek farkın-
da olunmayan bir ger-
çeği, adım adım duya-
rak merdivenleri çıkı-
yor.

Türkiye oteli çoktan
ateşe verilmiş değil mi-
dir? Orada, nice aydınlık
yanıp tükenmekte-
dir.

Fakat, Pir Sultan Ab-
dal'ı en iyi bilen Asım
Bezirci, kendisinin bir
konuşmasındaki deyi-
miyle, "Türk yazarının
onca sorunu arasında"
yapılacak nice işler var-
ken, bu yanlışın içine ni-
çin girmiş olduğunu da,
o son anda, acaba dü-
şünmüş müdür? ■

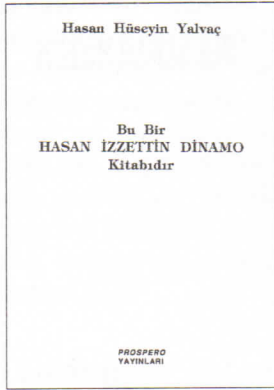
"Törelerle kişiler arasındaki çatışma, aslında,
ağalık düzeni ile yoksul halk arasındaki çatışmadan kaynaklanır.

Düzenin yaşaması sert törelerin acımasızca,
eksiksiz uygulanmasını gerektirir.

Bu uygulama ölüme değin uzanan üzüncü, iğrenç,
korkunç bazı olayların doğuşuna yol açar.

(Töre hikâyelerinin çokluk olaya yaslanması da
her halde bundandır.)"

Asım Bezirci, Yeni A Dergisi, S. 19, 1973.

Bu Bir Hasan İzzettin Dinamo Kitabıdır

Hasan Hüseyin Yalvaç
Prospero Yayınları, 31 Sayfa

Hasan İzzettin Dinamo, 80 yılda on bir şiir kitabı, yirmi altı roman, üç anı kitabı yazmış, on yedi yıl yetim yurdu, elli dört yıl yazın emekçiliği, iki yıl öğretmenlik, dört yıl mahpusluk ve yedi yıl sürgünlüğü yaşamış biri.

Dinamo'nun 80 yıllık serüvenini, Hasan Hüseyin Yalvaç'ın hazırladığı "Bu Bir Hasan İzzettin Dinamo Kitabıdır" adlı yapıtta kısaca bulmak mümkün.

Daha çok anılarla ve şiirlerle bezemiş kitabında Yalvaç şunları söylüyor:

«İnsan ölecektir. Ölümü, geride boşluk bırakıyorsa, o ölüm, acıyı çoğaltır kalanlarda.

Hasan İzzettin Dinamo'nun ölümü bir boşluk bırakmıştır; şiirimiz, romanımız noksanlık taşır olmuştur.

Bu nedenle, Dinamo'nun ölümü acımızı çoğaltan ölümlerdendir.

Bu tür ölümlerin acımızı sürekli kanatmasında yarar vardır, çünkü, kanayan yaranın varlığı noksanlığımızı anımsatacak, tamamlamamıza bir dürtü olacaktır.»

Gün Sonu

Muzaffer Arabul
Gerçek Sanat Yayınları, 64 Sayfa

Muzaffer Arabul, Sana Ne Olmuş, İnsana Saygı, İğri Tahtalar, Eski Bir Çağ, Tam Güneşin Altı, Ertelenmiş Şarkılar, Makbule'ye Şiirler adlı şiir kitaplarının ardından bu kez, **Gün Sonu** adlı yapıtıyla okurla buluşuyor.

Dinamo'nun sözleriyle "İnsan sevgisiyle dolu bir gönlün imbiğinden geçmiş, elmas kadehlere altın damlalar gibi damlatılmış şiirler" in yer

aldığı **Gün Sonu** adlı yapıtında Arabul, altmış iki ürünüyle karşımıza çıkıyor.

Muzaffer Arabul'un kitabına da adını verdiği **Gün Sonu** adlı şiir, bize, insan sevgisiyle yoğrulmuş dizelerin haykırışlarını duyuruyor:

"Kuşkusuz önce ateşti sevi
Sıcağı sürmekte Külün.

İşte bu mavi yalaz
Çatal alevi gülün.

Sen yabansı bir kıvançla var ol
Ben erir gibi biteyim.

Gün sonu öyle dursun
Opus 2000 gürül gürül."

Tanrılar Neyi Yarattılar

Abdullah Rıza Ergüven
Berfin Yayınları, 124 Sayfa

Yasak Tümceler adlı kitabının ardından, bu kez **Tanrılar Neyi Yarattılar** adlı yapıtıyla okuru karşılıyor Abdullah Rıza Ergüven.

Bu kitabında Ergüven; olayların, olguların, dinsel saplantıların derinliğine inerek; yanlış algılamalara neden olan durumlara belirtmekle kalmıyor; birçoklarına giz görünen ve tarihin en büyük aldatmaca, kandırmaca oyunlarını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor.

Son üç dört bin yıldan beri insanlığı sürüleştiren köksüz boş inançların iç yüzünü; **Evrenbilim ve Tanrı Kavramı, Sonsuz Değişim I, II; Evren ve Yaratı, Universal-Kozmik Çorba, Başka Dünyalar, Işığa Bir Adım, Yasak Tümceler** yapıtlarında olduğu gibi; yalın belgesel, özlü bir anlatımla Ergüven okuyucularına sunuyor **Tanrılar Neyi Yarattılar**'da.

Kadın, Özgürlük, Çağ ve Ölüm Üzerine Şiirler

İsmet Kemal Karadayı
Broy Yayınları, 110 Sayfa

Kadın Özgürlük Çağ ve Ölüm Üzerine Şiirler, İsmet Kemal Karadayı'nın son şiir kitabı. Karada-

y'ın şiiiri için Vecihi Timuroğlu şunları söylüyor:

"İsmet Kemal'in şiiirinde, her zaman, esin perilerinin kanat çırpışları duyulur. Düş gücünü fazla zorlamadan düşler. Gerçekliği, alaycı bir kafanın kıvrak diliyle yansıtmaya çalışır. Sıcak bir yaşama sevincini aktır okurlarının yüreklerine..."

Sonra, erguvanlı gömleğini çıkarıp bir kıl palazın üstüne atar. Zarif kır çiçeklerini toplamaktan vazgeçmiştir artık. Yüreği, karmaşık bir fırtınada çırpınır. İnsanlığın dramıyla daha yakından ilgilenmeye başlamıştır..."

Güneşle Konuşmalar

Faruk Ergöktaş
50 Sayfa

Güneşle Konuşmalar, Faruk Ergöktaş'ın **Bazı Bulutlar** ve **Sız** şiiir kitaplarının ardından yayımladığı üçüncü şiiir kitabı.

Mürteza Fidan'ın da desenlerinin yer aldığı **Güneşle Konuşmalar** adlı kitabında Ergöktaş, "insan varsa şiiir var, yoksa şiiir de yok. İnsan yoksa, gök var mı hiç?"

Karalar, sular, kayalar, dağlar, yosun, ot, ağaç, balık, çiçek, kurt, tüm hayvanlar?

Bizsiz de olabilirler, olacaklar.

Ama varlıklarının, doğru-yanlış, kanıtları, anlamları, tarihleri biziz.

Bizim kanıtlarımız kimler?

Bizi doğrulayan, yalanlayan kim?

Bizim kendimizden başka ölçüğümüz yok. Zamanıyla, uzamıyla, başı sonu belirsiz bu boşlukta övünelim mi, yerinelim mi?

Hangisi daha uygun?

Yalnızız, bu belirsiz, sonsuz yalnızlığın geçici tanıkları. Kimliğimiz, doğru-yanlış, tanıklık. Övünelim,

yerinelim, tüm kültür serüvenimizle, acınası kendi sesimizi ve onun yankılarını dinliyoruz. Bizi doğrulayan, yalanlayan da yok. Tüm şiiirimiz de bu." diyor.

Bir Sabah Hüzün

Mehmet Maden
Yaba Yayınları, 128 Sayfa

Mehmet Maden, 70'li yıllardan beri çeşitli taşra kentlerinde öyküyü solumuş, zaman zaman, öykülerini büyük kentlerdeki dergilere ulaştırarak okurla buluşmuş bir yazardır.

Yaşamı, insan ilişkilerini; gerçekçi, gözleme dayalı bir kurguyla anlatır. Okuru sıkmadan, sözcük oyunlarına girmeden, doğrudan bir anlatımı yeğler. Bu akış, yer yer şiiirle de buluşarak iç içe girer. Bu nedenle Maden'in dili akıcı ve

inandırıcıdır. Öykü kahramanları bizden insanlardır. Yaşanan gerçeklere, biz de tanıklık edebilir, onların çektiklerini içimizde duyumsayabiliriz. Çünkü, insanın olduğu her yerde hüzün vardır. Bir Sabah Hüzün'ü, tat alarak okuyacağınızı umuyoruz.

Ağıtlara Yazıldı Zaman

Aydın Öztürk
Berfin Yayınları, 77 Sayfa

"enkötüsü de/alışmak/bu ölümlere/her şeyi unutan/bir ülkede/kalbinize/ siyah bulutları örtüp/susmak."

Aydın Öztürk, **Yanardağ Sıcığında** ve **Bir Sevgi Kırılmasıydı** şiiir kitaplarının ardından bu kez **Ağıtlara Yazıldı Zaman** adlı şiiir kitabıyla okurun karşısına çıkıyor.

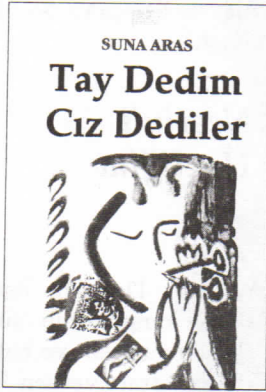
Öztürk'ün kitabı, "Kelebekler Ba-

harda Ölür" ve "Ağtlara Yazıldı Zaman" başlıklı iki bölümden oluşuyor. Aydın Öztürk'ün şiirlerinde, yaşadığımız coğrafyada ölümlere alışmanın ve sürekli susmanın bir eleştirisi var. Çağımızın ve coğrafyamızın yaşadığı olaylara şiirin duyarlılığıyla yaklaşmış ve şiirin oklarını suskunluğa çevirmiş Aydın Öztürk.

Tay Dedim Cız Dediler

Suna Aras

Broy Yayınları, 79 Sayfa

Suna Aras, "İki Arası Yalnızlığın" adlı ilk şiir kitabının ardından, bu kez "Tay Dedim Cız Dediler" adlı yeni kitabıyla karşımızda.

Aras'ın şiirlerinde toplumsal temaların yanı sıra, kadınlığın somut acılarının farklı bir dille işlendiği görülüyor.

"Kaysa ne zaman sana düşlerim
Kucağında bir sürü intihar provası
El ediyor karşı damdan gözlerin
Çinde çığlıklar görürüm beni
Sana gelinler geçer önümden
Bir atımlık intihardır/düşleri
Ağır yükümdür yüreğim
Ağzımın kıyısında/adın resmin ellerin
Dolanır saçlarıma türkü söylerim
Oturduğun yerde bir gülümseme
Yutkunur gülümserim/hiçkimseme"

"Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik" Ödülü Bekir Özgen'in

PEN Yazarlar Derneği'nce 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta, devlet güçlerinin gözü önünde, Ortaçağ ateşinde yakılan 37 yazar, sanatçı ve aydının anısını yaşatmak amacıyla düzenlenen "Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik" konulu inceleme-araştırma yarışması sonuçlandı.

Prof. Dr. Bedia Akarsu, Prof. Dr. Cem Eroğul, Vedat Günyol, Alpay Kabacalı ve Prof. Dr. Zafer Üskül'den oluşan seçiciler kurulu, ödülü oy birliğiyle Bekir Özgen'in çalışmasına verdi.

1985'te öğretmenlikten emekliye ayrılan Özgen, o tarihten bu yana eğitim araştırması yapıyor.

Ödül töreni 4 Temmuz 1994 günü Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde düzenlendi. Şükran Kurda-kul, Bedia Akarsu, Zafer Üskül ve Bekir Özgen'in konuşmaları konuklar tarafından ilgiyle dinlendi.

İHD'nin Basın Ödülleri Verildi

İnsan Hakları Derneği'nin 9. Kuruluş yıldönümü nedeniyle verilen İnsan Hakları Basın Ödülleri, 17 Temmuz 1994 günü Kuruçeşme Anahtar Bar'da yapılan bir törenle sahiplerine verildi.

Bu yıl İHD'nin "Özel Onur Ödülü"nü alanlar; Doç. Dr. Fikret Başkaya, Doç. Dr. Haluk Gerger ve Münir Ceylan.

Basın ve TV. Ödülünü alanlar; Kanal D'den Ahmet Altan ve Neşe Düzel, Show TV'den Can Dündar, Cumhuriyet Gazetesi'nden Berat Günçikan, Sorun Yayınları'ndan Sırrı Öztürk ve ATV'den Nedim Sa-

ban.

Basın ve TV ödülü verilen gazeteler ise; T. Daily News ve Özgür Ülke.

Ödül törenine Haluk Gerger, Fikret Başkaya ve Münir Ceylan "düşüncenin suç olamayacağını" belirten birer mesaj gönderdiler.

Yayıncılardan Frankfurt Kitap Fuarı'na Protesto

Kültür Bakanlığı'nın bu yıl Frankfurt Kitap Fuarı'nda 150 metrekairelik yer kiralayarak fuara katılmak isteyen yayıncıları organize etme girişimini yayıncılar protesto ediyorlar.

Yayıncıların bu protestosunun nedenini Yayıncılar Birliği Başkanı Aygören Dirim şöyle açıkladı:

"Yayıncıların bu haklı tepkilerinin iki nedeni var.

Birincisi yazarlardan sonra yayıncıların da üzerine gidilerek kitaplarının toplatılması, büyük para cezalarına çarptırılmaları, hapse atılmaları.

Bu ayıbı taşıyan bir ülkenin Frankfurt'ta temsil edilmesinin anlamsızlığı.

İkincisi ise 5 Nisan Kararları ile daha da zor duruma düşürülen yayınevlerinin sorunlarına yetkililerin duyarsız kalmaları.

Desteklemek yerine kitap satın alma ve dergi abonelerinin bile tasarruf tedbirleri çerçevesinde durdurulması.

Durum böyle iken uluslararası bir fuara katılmak bir lükstür"

Aygören Dirim, bazı yayınevlerinin protestolarını haklı bulmakla birlikte, Yayıncılar Birliği olarak protestoya katılmadıklarını ve böyle bir fırsattan yararlanılması görüşünde olduklarını da açıklamasına ekledi.

Öykü 94 Yarışması

Gençlik Kitabevi kuruluşunun 50. yıldönümü nedeniyle öykü dalında bir yarışma düzenledi.

Amatör ve profesyonel yazarlara açık olan yarışmanın amacının gençleri edebiyata özendirme olduğu belirtildi. Son eser gönderme tarihi 31 Ağustos olan yarışmada jüri Hulki Aktunç, Feridun Andaç, Semih Gümüş, Necati Tosuner ve Muzaffer Uyguner'den oluşuyor.

Yarışmaya katılmak isteyenler daha geniş bilgiyi Gençlik Kitabevi'nden edinebilirler.

Dilde Türkçeleşme Çalışması

Türk Dil Kurumu, dilimizin yozlaşmasına karşı başlatılan kampanyaya çerçevesinde 14 yabancı kelimeye daha Türkçe karşılık önerdi.

Türk Dil Kurumu'nun önerdiği Türkçe karşılıklar arasında, "konsept" yerine "kavram", "krupiyeye" yerine "oyun görevlisi" ya da "oyun ebesi", "logo" yerine de "ayırmaç" sözcükleri yer alıyor.

TDK'nın, İngilizce ve Fransızca kaynaklı olan ve dilimizde yaygın olarak kullanılan bazı kelimelere önerdiği Türkçe karşılıklar da şunlar: Marj-pay, Marjinal-uç, uçta, sıradışı; Misyon-(özel) görev, amaç; By-pass-(tıp için) damar aktarma, (siyaset için), devre dışı bırakmak; Metro-yeraltı treni, Partner-eş, ortak, arkadaşı; Likidite-alışkanlık, Rating-değerlendirme, Asamblö topluluk.

Türk Dil Kurumu'nun bir süre önce açtığı "Yabancı Kelimelere Karşılıklar Kampanyası" çerçevesinde önerilen kelimeler, Türk Dili

Dergisi'nde yayımlanıyor ve cümle içinde kullanım örnekleri verilerek, yabancı kelimeler yerine Türkçe karşılıkların kullanılması isteniyor.

34. Struga Şiir Şenliği

Bu yıl 34. kez düzenlenecek olan Struga Şiir Şenliği'ne Türkiye'den de sendikamız üyelerinden şair Mustafa Köz ve Oğuz Özden davet edildiler.

Makedonya'nın Struga kentinde düzenlenen bu uluslararası şiir şenliği 23-26 Ağustos 1994 tarihleri arasında gerçekleştirilecek.

İngiliz Yazar Robin Cook öldü

İngiliz yazar Robin Cook 63 yaşında kanserden öldü. Cook, Derek Raymond takma adıyla şiddet içeren romanlar yazıyordu.

Kitapları, Fransa'da çok satılan Cook, 1991 yılında "Chevalier des Arts et des Lettres" (Sanat ve Edebiyat Şövalyesi) ünvanını kazandı.

Fransız film yönetmeni Claude Chabrol, Cook'un "How The Dead Live" adlı romanını sinemaya aktardı.

Son yıllarda, özellikle de "Hidden Files" adını taşıyan yaşam öyküsünün yayımlanmasından sonra İngiltere'de ünü yayılan yazar, yapıtlarının kendi ülkesinde daha çok tanınmaya başlaması karşısındaki sevincini dile getirmişti.

Yazarın, ilk kitabı 1962 yılında yayımlanan ve kendi deneyimlerinden yola çıkarak, orta sınıf bir aileden geldiği için çalışmaya başlayan genç bir adamın öyküsünü anlattığı "The Crust on His Upers" di.

Tamer Abuşoğlu'nun Şiirleri Tekrar Almanca'da...

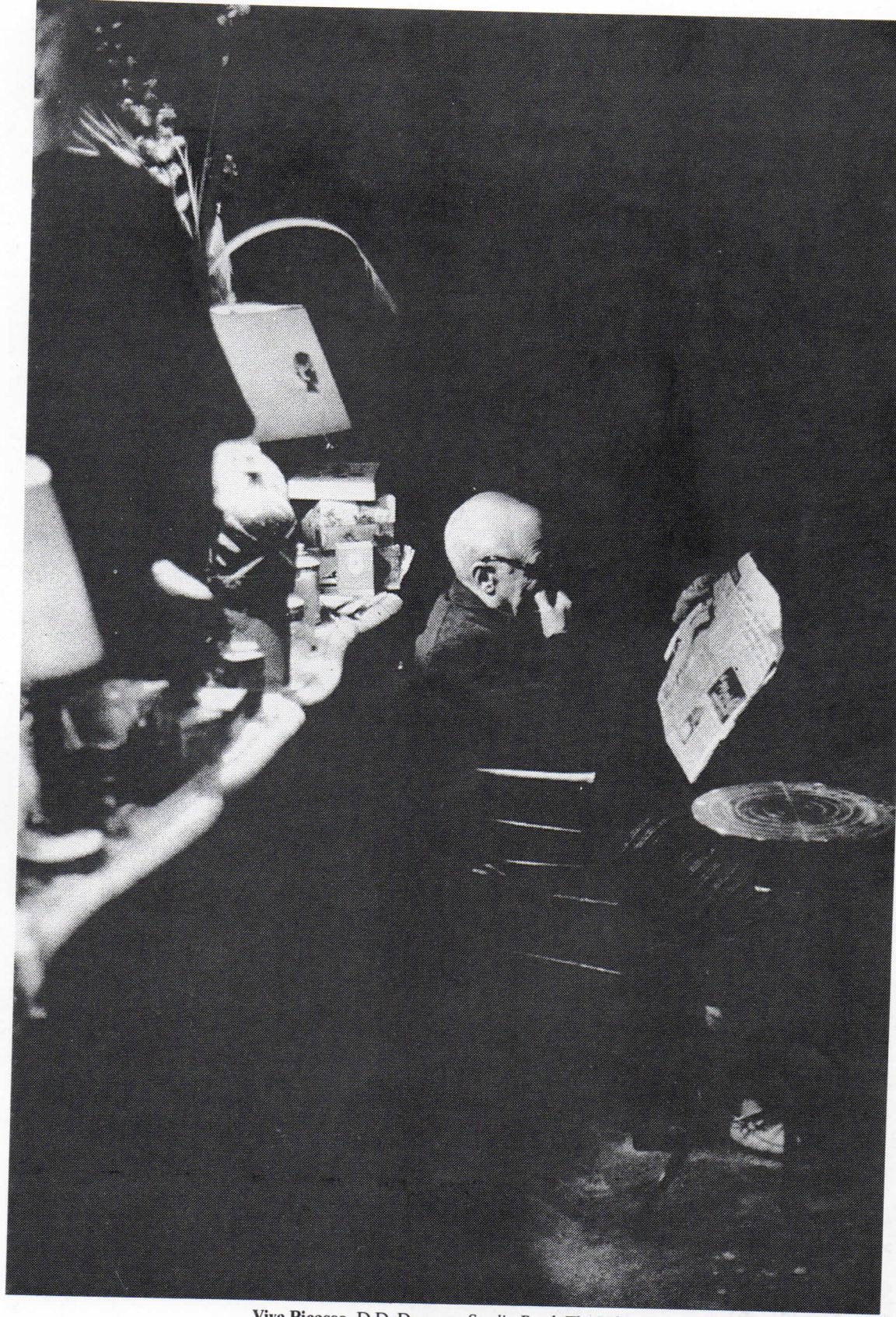
Gaziantep'li yazar ve şair Tamer Abuşoğlu'nun şiirleri tekrar Almanca'ya çevrilerek yayımlandı. Almanya'da yayınlanmakta olan Politika ve Kültür dergisi "Die Brücke"nin Ocak-Februvar 1994 (75.) sayısında şairin son kitabı "Alaca Kıyamlar Şafağında" tanıtıldı. Ayrıca yine şairin aynı kitabından "Kan'dır tarihin adı" adlı şiiri Almanca'ya çevrilerek yayımlandı. Daha önce de şairin şiirleri İngilizce, Almanca ve Farsça'ya çevrilerek yayınlanmıştı.

PEN, Nesrin'i Onur Üyeliğine Aldı

PEN Yazarlar Derneği, Bangladeş'te laiklik karşıtlarının sürekli tehdidi altında yaşayan ve hakkında tutuklama kararı verilen Teslime Nesrin'i 8 Mart 1994 günlü yönetim kurulu toplantısında Onur Üyeliğine aldığını açıkladı. Açıklamada "Dünya PEN'leri, kovuşturmaya uğrayan, tutuklanan, mahkum edilen, baskı altında bulundurulmuş yazarların başka ülkeler PEN'lerince Onur Üyesi ilan edilmesi ve dikkatlerin bu gibi yazarlara çekilmesi yolunda bir uygulamayı öteden beri sürdürmektedir.

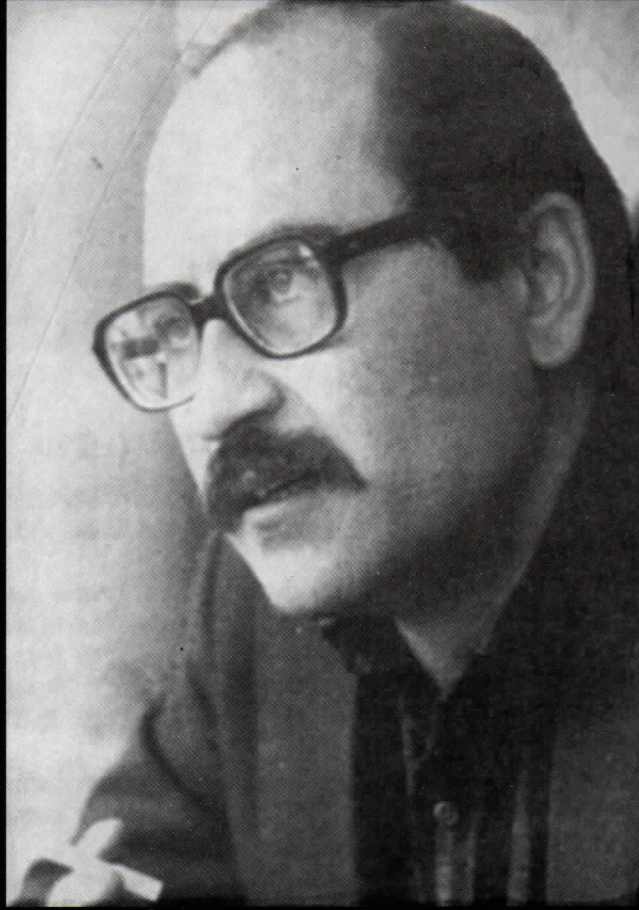
Türkiye'de yazarlar, laiklik karşıtlarının, Sivas kıyımında -aralarında değerli yazarlarımızın da bulunduğu- 37 kişiyi öldürdükleri bir ortamda yaşamaları nedeniyle, laikliğe yönelik eylemlerin tehlikelerini çok iyi bilmektedirler. Bangladeş'li yazar Nesrin'in de hangi koşullar altında yaşama ve yazma savaşını verdiğinin bilincindeyiz" denildi. ■

Siz de onu (ve diğerklerini) gazetede okuyun.

Viva Picasso, D.D. Duncan, *Studio Book The Viking Press, New York, 1981*, sayfa 86

Cumhuriyet

BEHÇETE'E AĞIT

Herkes bir şey söylüyor
Kimi aşk diyor kimi ilkyaz
Böyle yapar insanı,
Ama hiçbiri bilmiyor biraz,

Dön kendi kendine
Dön kendi kendine, başım!

Kaç Samanyolu fışkırır düşlerinden
Kim bilir kaç çağ çiçeklenir
Kaç deniz ölür kaç ozan yanar
Bükülür boynun senin, ey şiir!

Kal kendi kendine
Kal kendi kendine, düşüm!

Çavdarların biçildiği tarlalarda
Gece, Ay daha güzeldi
Ve gölgeleri ağaçların
Daha bir uzar giderdi

Ak kendi kendine
Ak kendi kendine, yaşım!

Ali Pusküllüoğlu